

Bez Boha na svete

Kristína Royová

Bez Boha na svete

Kristína Royová

Bez Boha na svete

Kristína Royová

Digitalizátor: Michal Garaj, Eva Lužáková, Barbora Králová, Adriana Kuklová, Mária Hulvejová, Peter Páleník

Copyright © 2011 Zlatý fond denníka SME

Tento súbor podlieha licencií 'Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 2.5 License'. Viac informácií na <http://zlatyfond.sme.sk/dokument/autorske-prava/>

Pôvodná publikácia

Kristína Royová. *Výber zo spisov II*. VESNA. Bratislava. 1990. 280.

Samuel Spišiak napísal predslov, poznámky, vysvetlivky a slovníček a urobil jazykovú úpravu.

Michal Slavka napísal štúdiu o Kristíne Royovej.

Bibliografické poznámky

Prvé vydanie má podtitul *Poviestka*; vyšlo v nakladateľstve Jána Bežu a spol. v Senici roku 1893. Ďalšie vydania mali podtitul *Idyla*.

Bez Boha na svete

„a že ste boli toho času bez Krista — a bez Boha na svete. Ale teraz, hoci ste kedysi boli ďalekí, v Kristu Ježišovi ste sa stali blízkymi krvou Kristovou“. (Efež. 2, 12–13)

Ani starí ľudia nepamätali takú zimu, aká panovala v decembri r. 18., keď v adventný večer našli rášovskí furmani pri cintoríne zamrznutú ženu a dovezli ju do richtárovoho domu.

U richtárky práve sedeli niektoré susedy. I dali sa ženy hneď do práce. Jedna rozväzovala zamrznutej plachtu, druhá jej držala hlavu, tretia svietila. Razom všetky skríkli: „Dieťa, dieťa!“

Zdreveneným ramenom totiž túlila nešťastná k mŕtvej hrudi utešené živé chlapčiatko. Zaplakali ženy, zaplakalo zobudené dieťa; zvlhli aj furmanom¹ oči.

Chúďatko!

Na tretí deň pochovali neznámu na obecné útraty. A mala vám tá na pohrebe ľudu, čo aká boháčka!²

A teraz čo s chlapčekom? Odkiaľ žena bola, nedozvedel sa ani notár, ani richtár.

„Ostane dieťa na hanbu chudobnej obci,“ stonali daktori

¹ pozri slovník na konci knihy

² čo aká boháčka — ako nejaká boháčka

skúpejší. Ale neostalo. Nechala si ho richtárka sama. A hoc aj nechovala ho ako vlastné, postarala sa predsa, aby nezahynulo.

Motával sa Martinko — to meno mu dali ženy, keď nevedeli ako ho kdesi pokrstili — motával po dome u richtára, ako nepriróvnávajúc, malý psíček. Nikto sa skoro na neho ani neobzrel — a len sa predsa chlapča vychovalo. A keď trochu odrástlo, mala v ňom richtárka dobrú pomoc.

Všetko jej poslúžil: dreva doniesol, ošípané zavaroval,³ husiam žihľavy nakrájal — ale všetko!

I nebolo chlapcovi priam najhoršie na svete. Najesť sa mu dali, aj ho ošatili. Kým bol menší, spával v tom kútiku pri peci, kde ho prvý raz richtárka položila, keď ešte jeho mŕtva mamička bola s ním v izbe, a od piateho roku spával v maštali.

Neraz sedel okolo neho krdel' zajačikov, akoby nad ním radu držali. Strakatá veľká krava sa zakaždým na neho obzerala, keď liezol do svojho brlôžka. Snád' jej bolo divné, že keď ona aj ostatní roháci⁴ pred ľahnutím vždy si najprv kľaknú — chlapec sa nikdy nemodlí. Nevedela Stračena, že by ho tomu boli museli učiť gazdovia a že sa nikto nestaral, či sa Martinko modliť vie alebo nie.

Richtárka dieťaťu neublížila, ba nejeden ju práve chválil, že urobila skutok milosrdenstva. No do školy ho neposlala. „Načo — také malé žobrača — veru ešte do školy! A či v lete, či v zime, vždy ho doma potrebujeme!“ — hovorila neraz susede.

³ *ošípané zavarovať* — dať pozor na ošípané

⁴ *roháci* — dobytok, rožný statok

Keď mu už minulo jedenásť rokov, dovedla ho na faru, aby ho vzali medzi konfirmandov;⁵ ale keď nevedel ani čítať, ba ani Otčenáš sa pomodliť, nevzali ho.

Potom v jeseni umrela richtárka a richtár dal chlapca obecnému pastierovi na pomoc.

Starý Ondrej — tak volal každý pastiera, ináč si sa na neho nedopytal — bol už slabý a nezdravistý;⁶ nevládal už za dobytkom chodiť, lebo od komasácie⁷ mali Rášovčania pasienky až pri samých horách v neschodnej seči. No že už toľké roky obci slúžil, nechceli mu na staré dni chleba odňať, radšej mu dali pomoc. A neobanovali. Bol Martinko ako stvorený za pastiera. Snáď, keď tak vždy od detinstva⁸ medzi dobytkom sa tmolil, príľúbila si ho⁹ tá nemá tvár.

Keď tak za rána dolu dedinou trúbil, v každej maštali dvíhali roháči hlavy; kravy, teliatka, ba aj niekoľko oviec pobehlo za hlasom trúby, ako psíci.

Ondrejov Bundáš širokým chvostom zametal uprášenú cestu, strihal ušami, iskril očami a čakal, prešľapujúc z nohy na nohu, netrpezlivo prvé prasknutie biča a potom už veselo bralo sa stádo k horám.

⁵ *konfirmand* — účastník prípravného vyučovania na konfirmáciu v evanjelickej cirkvi (a. v.), *konfirmácia* — slávnostný úkon spojený s otázkami farára a odpoveďami konfirmandov, ktorým sa po prvom svätení Večere Pánovej prijímajú konfirmandi za členov cirkvi (zboru)

⁶ *nezdravistý* — chorľavý

⁷ *komasácia* — sceľovanie pozemkov

⁸ *detinstvo* — starší výraz pre detstvo

⁹ *príľúbiť* — obľúbiť si

Tak dobre opatroval Martinko s Bundášom dobytok, že keď starý Ondrej o rok zomrel, vyvolila si obec jeho za pastiera. Sľúbili mu plácu: dvoje vrchné, troje spodné oblečenie, čižmy a podšitie.¹⁰ Chovať ho mali gazdiné, tak ako starého Ondreja — každý deň druhá.

Za dedinou pri cimiteri stála chalúpka. Poručil ju kedysi obci akýsi starý mládenec. Polovica už bola spadla. Izbička a pitvor stáli ešte prikryté strechou, ktorá sa opierala o blízky vršok. Táto chalúpka slúžila šestnásť rokov za príbytok Ondrejovi a teraz mal v nej bývať Martinko. Starý Ondrej bol zapchal okná slamou, aby v lete slnko nesvietilo, v zime aby vietor nefúkal. Načo bolo Ondrejovi svetlo? V zime cez deň nikdy doma nebol, chodil po chalupách od suseda k susedovi. A v lete, keď prišiel ustatý, hneď zaspal.

Ach, ani vám to neviem povedať, ako bolo Martinkovi, keď po prvý raz do chalúčky vošiel a keď si pomyslel, že tu už musí bývať! Steny orúcané, začmudené, samá pavučina; na zemi smeti, slama, prach od rokov. Peknejšia bola maštaľ u richtára.

Vyložil si Martinko ruky na hlavu a tak tu chvíľu stál; potom si sadol na prah a plakal. Po prvý raz v živote cítil, že nikoho nemá, že je opustený práve tak ako tá chalupa.

Ako tak plače, zašteboce nad ním vtáča. Pozrie hore: pod strechou lastovičie hniezdo. Prileteli lastovičky zďaleka a čistili

¹⁰ *podšitie* — v období, z ktorého je dej novely (Bez Boha na svete), nosili muži masívne kožené čižmy; horná časť — sára — vydržala niekoľko rokov, kým spodná časť — od priehlavku až po podrážky — sa zodrala rýchlejšie, a tak sa musela nahradiť novou. Čižmy, lepšie sáry, sa museli podšiť; z toho: podšitie

svoj domček, aby v ňom mohli cez leto bývať, kým zase neodletia ďaleko — ďaleko.

Začervenal sa Martinko. „Veď ani ja to také ošklivé nemôžem nechať,“ hovorí k sebe. A nenechal. Najprv vyťahal slamu z okien; našiel staré krídlo,¹¹ omietol okná. Malo každé iba jednu tabuľu, ostatné boli rozbité. Potom omietol pavučiny zo stien a hrád, ale div sa pritom nezadusil. A každý deň potom, keď prišiel z poľa, nový kúsok si očistil. Narobil blata, ako vídal nebohú gazdinú, ba aj žltej hlinky si doniesol; však dobre vedel, kam pre ňu chodieval. Potom pozatieral diery v stenách aj na zemi.

Ide tade hrobárka a vidí, ako sa chlapec trápi; zasmiala sa, pochválila ho, že je čistotný — a odišla. Ale keď sa Martinko na druhý deň z poľa vrátil, našiel izbičku aj pitvor žltou hlinkou olíčené,¹² svetlým a čiernym popraskané, zem čisto natretú, pieskom posypanú — až radosť. Nevedel chudák, či sa má smiať, či zase plakať.

Pochválila sa hrobárka pred hájničkou. Zaľúbilo sa to ženám: omazali, zalíčili na piad' širokými partlicami¹³ celú chalúpku zvonku. A nechceli ani chlapi zaostať; pošli strechu.¹⁴ Obec dala nové okná; každé za päťdesiat grajciarov. Hrobár, ktorý keď

¹¹ *krídlo* — obyčajne husie, ktoré používali (a niekde dodnes používajú) gazdiné na čistenie, najmä pri kuchársko-pekárskych prácach (napr. čistenie lopára — dreveneý dosky na miesenie cesta — od múky a pod.)

¹² *olíčiť* — obeliť stenu, natrieť vápnom

¹³ *partlica* — parta mladuchy

¹⁴ *pošiť strechu* — išlo o slamenú strechu skladajúcu sa z jednotlivých oklepov — snopov, ktoré sa šili slamenými povrieslami (povrieslo — povraz upletený zo slamy)

nepil, hocičo z dreva spravil, popravil¹⁵ starý stôl, lavicu a staršiu ešte posteľ. Richtár dal do nej novú oklep.¹⁶ „No, Martinko, už sa môžeš aj oženiť,“ povedali chlapi.

*

A predsa, hoci mal Martinko doma ako v raji a staral sa, aby mu vždy tak ostalo, predsa bol najradšej v horách. Ach, ale tam aj bolo pekne! Sadol si chlapec na počiernu skalú a z nej — ako kráľ svoje ríše — pozeral svoje stádo a riadil ho volaním.

Po ľavej strane vystupovali vyššie a vyššie lesy borové, bukové i dubové. Keď vetrík odtiaľ priletel, priniesol vždy sladkú vôňu borovic; a keď bolo ticho, tie hory niekedy hrali ako muzika. Trel sa strom o strom, haluz o haluz, list o list. A v jeseni, keď lístie opadávalo, tu akoby jedle spievali pohrebnú pieseň.

Pod skalou ležali pasienky ako dáky veľký kus zeleného hodvábu vyšívaneho kvetami, a okolo nich krútil sa potôčik ani strieborná stužka. Po pravej strane zase bola seč. Niektoré kríky na jar kvitli, druhé sa len zelenali; k tomu v lete a v jeseni divé černice a čučoriedky len tak vábili oči i ústa. Martinko znal¹⁷ každú zelinku¹⁸ v hore: zlú i dobrú. Starý Ondrej ho naučil ich poznávať.

Keď slniečko pekne po horách svietilo, zahľadel sa chlapec neraz po tom svete. Veď to aj bola krása! Tak tie slnečné lúče niekedy

¹⁵ *popraviť* — tu: dostať do formy

¹⁶ *oklep* — snop z vymláteného obilia

¹⁷ *znať* — poznať, vedieť

¹⁸ *zelina* — liečivá bylina, liečivá rastlina

vyzerali ako svetlá ruka.

Keď sa dobytok dobre pásol, plietol Martinko všeličo z prútia. Najprv začal len s metlami, ale podarila sa mu aj klonka,¹⁹ potom slepačí kôš; pokúsil sa aj spraviť klietku na homôľky.²⁰ Každý deň si čosi domov doniesol. Platili mu gazdiné, ako ktorá chcela — no predsa mal už voľačo zhospodárené. „Neviem,“ hovorieval, „načo sa mi to môže zísť, keď sa už musím sám o seba starať.“

Neraz, keď tak plietol, myslel si pri tom: „Bývalo to odjakživa všetko tak? A keď nie: kto to všetko učinil? Kto rozkázal slnku, aby ráno vyšlo a večer zapadlo? Či ten Boh, ktorého richtár spomínal, keď sa prisahal? Ten, o ktorom hovorievali ženy, keď niekto umieral: „Dobrý Pán Boh, že si ho vzal?“ „Kde je ten Boh? Kam to tých ľudí bral? Vzal ta aj moju mamičku? Ak On toto všetko, čo ako vidí, urobil, tak bol naozaj múdry a dobrý!“

Ako to bolo všetko múdro stvorené: jedny bylinky rástli pre pokrm a druhé zase ako liek; jedny, ktoré ľúbili chládok, zasiaľ ten Boh pod kríčky, a druhé zase na slniečko. Alebo aj to: keď napršalo, všetko ožilo v horách; ale že ani mnoho dažďa nie je dobre, preto zase svietilo slniečko a fúkal vetrík. Ak to ozaj všetko On urobil tak dobre, je iste veľký a múdry pán.

Ba, či tam, kam tých ľudí bral, bola tiež taká pekná zem?

Keď gazdiná umierala a umrela, dali jej do ruky peniaz, že vraj ,na

¹⁹ *klonka* — z prútia upletený ochranný kryt tvaru zrezaného kužeľa, pod ktorý sa dávali malé kurčiatka s kvočkou, aby boli chránené od staršej hydiny

²⁰ *klietka na homôľky* — prútený košík, v ktorom sa sušil — vyzrieval syr formovaný do homôľky

prievoz'.

Na aký prievoz? — Bola medzi touto zemou a tamtou veľká voda? Kto tých ľudí prevážal?

Potom za týždeň nechceli v dome nič hýbať, aby vrah — tá duša mala pokoj. Potom napiekli chleba, lebo že to je najlepšie, keď sa vôňa chlebička po dome rozíde, potom že tá duša je spokojná.

Prečo tam tie duše nemali pokoja? Či predsa u Boha nebolo tak pekne ako tu? — Ach, že ľudia museli umierať!“

Tak myslel chlapec. Opýtal by sa niekoho, ale nemal koho.

Už rok bol pastierom. Otvárala sa nová jar. Umrel richtár nanáhlo. Ku koncu mnoho píjal; porazilo ho. Martinko deň čo deň na neho myslel. „Kam odišiel? Uvidel Boha? Aký je Boh?“

Raz, ako tak sedí na skale a pletie košík, zadáva sa na nebo a hovorí:

„Bože môj, keď ja len nič o Tebe neviem! Ale, však keď Ty všetko môžeš spraviť, urob aj to, aby som sa niečo o Tebe dozvedel, aj o tej zemi, kam si to tých ľudí berieš. Či sú tam všetci pohromade, dobrí aj zlí?“

Veril Martinko, že ho Boh počul; spokojne pletie košík ďalej. Zrazu počuje žalostné mékanie; beží dolu aj s Bundášom — a hľa, najmilšia ich ovečka, biela s čiernym fľakom spadla medzi kričky. „Ach, chuderka, ako ťa teraz hore dostanem?“ — Kamene sú vlhké. Ledva sa Martinko dolu zošmykol a hore s ovečkou

vyškriabal. Ej, čiže bol rád!²¹ Nesie si ju na pleci, hladká a dohovára jej, až si ju doniesol medzi ostatné ovečky. Poskočila veselo a začala sa pást’.

Na poludnie, keď zavratal dobytok k vode, prišli ženy hľadať hríby. I rozprával im, čo sa mu prihodilo.

„Martinko,“ povie stará Hudcová, „to bolo práve tak, ako je napísané v Svätom písme²² o tom pastierovi, čo mal tých sto oviec a stratil jednu z nich, že nechal tých deväťdesiatdeväť oviec na púšti a išiel hľadať tú stratenú.“

„A našiel ju?“

„Našiel, vzal ju na plecía a doniesol domov; a tak sa z toho radoval, že zavolať susedov, aby sa s ním tešili.“

Úbilo sa to Martinkovi.

„A kto bol ten pastier? Kde býval?“

„To ja neviem; rozprával to raz Kristus Pán svojim učeníkom.“

„A to bol kto?“

„Ale Martinko,“ zasmiali sa druhé ženy, „ty si sprostý!“

„Nehanbite ho!“ bránila ho Hudcová. „Chudák, nemal mu to kto povedať, a do školy nechodil. — Nuž, Kristus Ježiš je Syn Boží. —

²¹ *čiže* — tu citoslovce (Ej, čiže bol rád!)

²² *písma* — Sväté písma, Písma sväté — Biblia

Ale poďme už ďalej.“

Odišli ženy. Nemyslel chlapec na to, ako ho zahanbili, ale bol rád, že sa dozvedel voľačo o Bohu, že mal ten Boh aj Syna a volali ho Kristus Ježiš. „Ježiš,“ ľúbilo sa Martinkovi lepšie. „Ten Ježiš bol istotne tiež pastierom; ba, to snád' On sám mal tých sto oviec. No, keď tam, kde bývali, mali pasienky, mali iste aj hory, a tak muselo predsa tam byť pekne!“ Idúc domov hľadel Martinko chvíľami na nebo. „Snád' tam teraz práve tiež ženú z poľa; možno, že aj ten Boží Syn, Ježiš. — Lebo keď On len samé ovce spomínal, iste len ovečky pásava. Ba, či mňa On vidí? Umrel by som rád, keby som vedel, že si ma vezme za pasáka. Aspoň by som skôr uvidel, ako je tam...“

Na druhý deň zobudil sa Martinko neobyčajne veselý. Umyl, učesal, obliekol sa poriadnejšie než inokedy, a keď mu vyháňali poslednú hrobárovie Belenu, opýtal sa zrazu tety hrobárky:

„Tetička, prosím vás pekne, a vidí Boh všetko čo my robíme?“

Žena sa zamračila. Vadila sa predtým s mužom; uderil ju.

„Veru vidí, synku; a keď budeš zle robiť, potresce ťa!“ Zamrmlala mrzute.

„Ja nebudem zle robiť, tetička,“ sľuboval chlapec. „S Pánom Bohom!“

„Chod' s Bohom!“

„A tetička,“ obrátil sa Martinko ešte raz, „vidí nás aj ten jeho Syn?“

„Aký Syn?“

„Ježiš.“

„Kristus Pán? Nuž pravda! Ale choď už!“

Martinko šiel, ale celou cestou sa mu zdalo, že kráčajú spolu: Syn Boží, Ježiš tam hore a on tu dolu. Od toho dňa neopovážil sa viac zahrešiť dobytku ako inokedy; lebo keď ho Ježiš videl, tak ho aj počul.

*

Tak prešiel Martinkovi celý týždeň v šťastí a spokojnosti. Raz, keď v sobotu večer hnal z poľa, práve zvonili na večer.²³ Zvuk veľkého zvona slávnostne letel dolinou.

„Bude nedeľa,“ pomyslel si Martinko, „zvonía na veľký;²⁴ zajtra pôjdu ľudia do kostola. Ba, čo tam v tom kostole robia?“

On ešte nikdy vnútri v kostole nebol. Keď gazdiná umrela, sedel pri truhle pod žobráčňou. Počul, že vnútri hrali, spievali a že pán farár čosi ľuďom rozprával, ale von rozumieť nebolo.

Raz v zime pýtal sa bol aj on do kostola; v lete nemal kedy odísť od husí. „Čo by si tam ty robil?“ — povedala gazdiná. „Čítať nevieš, ani šiat nemáš. Netreba takých ľudí v kostole darmo zavádzať.“

²³ *zvoníť na večer, zvoníť na svitanie* — zvoníť pred večerom, pred svitaním

²⁴ *zvoníť na veľký* — zvoníť na veľkom zvone, na veži

„Čo tam len tí ľudia chodia? Rozprávať sa s Bohom? Alebo im tam o Ňom voľačo rozprávajú, aj o Ježišovi? Istotne, a ja ta ist' nesmiem!“

Nechcelo sa dnes Martinkovi večerať; darmo k nemu Bundáš strapatú hlavu túlil. Tak sa mu srdce zarmútilo, že najradšej by bol utiekol späť do hôr a ešte radšej za mamičkou.

Vybral sa ju hľadať — aspoň na cintorín. Neraz už doniesol kvieťa na jej hrob, neraz si tam posedel a premýšľal, kam to tá jeho mamička odišla, a či sa jej tam dobre vodí. Dnes nedoniesol kvieťa, zato polieval to, čo na hrobe rástlo, horkými slzami. „Mamička moja dobrá, či vás ani tam u Boha do kostola nepustia, keď ste boli vandrovná,²⁵ tak ako mňa tu? Ach, mamička moja!“

Ned'aleko kope hrobár hrob. Počuje chlapca nariekať; poznal ho. Odhodí motyku, rýľ a ide k nemu. „Čo plačeš, Martinko! Čo ti je?“ — vraví. Vyrozprával chlapec svoju žalosť. Nerozumel ho hrobár,²⁶ lebo hoci on sám každú nedeľu do kostola chodieval a mnoho o Bohu a Jeho Synovi vedel, nemyslel nikdy na Boha.

„Neplač!“ hovorí. „Zle je len to, že ťa nechali takého sprostého. A to nie je pravda, čo hovoríš; ty si náš obecný pastier, nijaký vandrovný! Môžeš smelo ísť medzi chlapcov na pavlače,²⁷ nikto ťa nevyženie.“

„Ale ujček, keď ja nemám šaty!“

²⁵ *vandrovný* — potulný (žobrák), tulák

²⁶ *nerozumel ho hrobár* — nechápal ho hrobár

²⁷ *pavlač* — galéria v kostole

„Nuž, v lete aj tak do kostola ísť nemôžeš, musíš pást'. Ale na jeseň ti obec spraví nové, potom choď hoci aj každú nedeľu.“

„A čo tam budem robiť? — Ujčíčko,²⁸ naučte ma, pekne vás prosím, čo vy tam robíte!“

„Spievame, chlapče; to ty nemôžeš, keď nepoznáš v knižke. Ale môžeš počúvať, čo pán farár pred oltárom čítajú, môžeš sa s nimi modliť a počuješ kázať.“

„Čo je to kázať?“

„Ach, však si sprostý! To nás akoby učia, čo máme robiť.“

„Ja som myslel, že vám vyprávajú o Bohu.“

„No, však to! Rozprávajú nám o Ňom a o Kristu Pánu — aký je kedy čas. O Vianociach ako sa Kristus Pán narodil, v pôste zase, ako mnoho od ľudí trpel, ako Ho Židia zviazali, na smrť odsúdili, na kríž pribili, až na tom kríži umrel. Keď príde Veľká noc, tak nám vyprávajú, ako po smrti na tretí deň vstal z mŕtvych a z hrobu vyšiel živý. A na Vstúpenie, ako išiel k Otcovi svojmu do neba. Ale chlapče, už mi daj pokoj, kedy dokopem hrob!?“

„Ujčíčko môj, však vám pomôžem; len to mi ešte povedzte, ako Ho to tí Židia na ten kríž pribili?“

„Ľahni si na zem, ukážem ti! Tak, teraz natiahni ruky, ako najlepšie môžeš. Vidíš, tu cez nohy a sem do dlaní zatíkli veľké klnce, a tak Ho pribili. Taký pribitý visel, dokiaľ neumrel.“

²⁸ *ujčíčko* — zdrobnelina podst. mena ujec, ujček; (detsky)

Vyskočil Martinko.

„Ale však Ho to bolelo! — Prečo Ho tak mučili? Čo urobil?“

„On nikdy nič zlého neurobil, ani nikdy zlého slova nepreriekol, dobre robil ľuďom. Zďaleka za Ním chodili a chorých k Nemu nosili, a On každého uzdravil. Pritom učil ľudí, ako majú žiť a slúžiť Bohu. Zabili Ho, lebo nemohli počúvať, že im pravdu hovoril.“

„Ach, však boli zlí!“

„Veru zlí. On medzi nimi chodil ako pastier; práve tak, ako ty svoj dobytok pasieš na tráve, tak On tých ľudí pásol Slovom Božím, a oni Ho zabili.“

Nechcel hrobár ďalej hovoriť o Kristu. Tak mu prišlo v srdci úzko, ako keď máme dobrého priateľa, ktorý nám preukázal veľké dobrodenie, zabudneme na neho, až zrazu nás voľakto upamätá, že sme nevďační.

Nebol hrobár Písma neznalý; kedysi prečítal celú Bibliu, čo mal po tatíčkovi. Chodil aj do školy, učil sa biblické histórie,²⁹ chodil do kostola, vedel všetko, čo kresťan má znať o Kristu, — ale nemyslel na Neho nikdy. Zabudol — zabudol; a teraz mu Ho Martinko pripomenul.

Keď dokopali hrob, išli každý svojou stranou.

²⁹ *Biblické histórie* — učebnica náboženstva vo vtedajších cirkevných školách v nižších triedach t. zv. ľudových škôl; biblické histórie — histórie z Biblie

Tej noci Martinko nespal. Nedalo mu ani oči zavrieť. Predsa sa len voľačo dozvedel o Ježišovi, aký bol: veľmi, veľmi dobrý.

„Ale keď bol Boží Syn, to teda prišiel rovno od Boha; a bolo iste mnoho ľudí takých ako ja, ktorí nič o Bohu nevedeli, ani o tej druhej zemi, tým o nej rozprával. A keď bol takým chýrnym lekárom, iste naučil ľudí všetky korienky a zeliny poznať. Však veru dobre vedel, na čo ktorú Jeho Otec učinil, aby, keď On tu už nebude, mali sa čím liečiť v chorobách. — Že Ho zabili, ach, že Ho zabili; a to tak preukrutne. Však tých, ktorí to urobili, Boh iste všetkých pozabíjal a Jeho si vzal k sebe. A tam On iste teraz tých ľudí, ktorých Boh k sebe berie, učí, ako majú byť živí, lebo tam sú iste všetko inakšie obyčaje. A zase ich tak vodí. Predsa je len pastierom, i keď ovečky nepasie, ale ľudí, snád' by ma prijal za pasáka k ovciam, keď k Nemu prídem a prišiel by za mnou poďávať sa do hôr, keď je taký dobrý k ľuďom.“

Už sa začalo Martinkovi driemať, keď mu napadlo: „Ale keď Boh všetkých ľudí k sebe berie, ktorí umreli, to vzal teda aj tých, čo zabili Ježiša?“ — Posadil sa chlapec na posteli. — „Ja by som ich tam netrpel!“ — a zakrútil hlavou. „Nie, oni tam nie sú, ale kde sú? Ej, keby mi ešte to mal kto povedať!“

No, čochvíľa zvonili na svitanie, musel ísť po práci.

„Druhí pôjdu do kostola, budú počúvať o Bohu, o Ježišovi; — a ja aby som išiel do hôr. Zase nič nepočujem. Načo som len *na svete bez Boha!*“

Videli gazdiné, že je Martinko vyplakaný a smutný. Pýtali sa, čo mu chýba, ale nepovedal. Však by mu aj tak niktorá nepomohla!

Dnes nezahnal až do seči; pásol okolo potoka, kade sa chodilo do Brezovky.

Sotva si kúsok chleba zajedol a ostatný podelil medzi Bundáša a Berušku, ide tade akýsi neznámy človek. Bol ešte mladý, bez fúzov, po pansky oblečený, pri boku mal kapsičku a v ruke dáždnik.

„Dobré ráno, pastierik! — Prídem týmto chodníkom do Rášova?“ volal zďaleka.

Martinko strhol klobúk a riekol: „Príďte, priateľko, ale sa vrb nespúšťajte ani potoka, lebo o kúsok ďalej sa delí chodník na troje!“

Usmial sa neznámy; zaľúbil sa mu pastierik s tou peknou, počernou tvárou a veľkými čiernymi očami.

„A nie ti je smutno, keď si sám?“ vraví ďalej cudzinec.

„Ó, inokedy nie, len dnes, keď je nedeľa. Druhí pôjdu do kostola a ja musím pásť.“

„Netráp sa nad tým, je dosť takých ľudí, čo ani nepasú, — a do kostola nejdú.“

„A vy kam idete?“

„Teraz do Rášova, a potom ďalej. Musím kus sveta prejsť.“

„A čo tak chodíte?“

„Vieš, ja sa učím v školách, a v tých školách potrebujeme mnoho peňazí, a tak chodím zbierať po dobrých ľuďoch.“³⁰

„Chudáci! A čo sa tam učíte?“

Neznámy sa zasmial ako zvon, až sa hora ozvala.

„Čo sa učíme, to ti všetko povedať nemôžem; ale ti poviem, čím budeme, keď sa vyučíme.“

„A čím budete?“

„Jedni lekármi, druhí advokátmi, tretí kňazmi, iní učiteľmi, a iní notármi.“

„A vy čím budete?“

„Ja kňazom.“

„Ach,“ zaradoval sa Martinko, „aby ste aj druhým rozprávať mohli, učia vás iste mnoho o Bohu a hovoria vám o Kristu; vy už iste o Ňom viete všetko!“

Zase sa neznámy usmial.

„Ó, viem už mnoho, a mohol by som i dnes kázať, však iste

³⁰ *zbierať po dobrých ľuďoch* — študenti (v našom prípade študent evanjelického bohosloveckého učilišťa) cirkevných škôl — obyčajne chudobní a s dobrým prospechom — chodievali cez veľké prázdniny zbierať milodary od príslušníkov svojej cirkvi po celej krajine (v konkrétnom prípade (Bez Boha na svete) po celom Uhorsku; nazbierané peniaze sa použili na vydržiavanie cirkevných škôl a internátov (takíto študenti sa volali suplikanti (z latin. supplicare — pokorne prosiť)

odpoludnia budem zastupovať pána farára.“

„Prosím vás pekne — ja som ešte nikdy kázať nepočul — kážte dnes mne. Do smrti vás budem za to požehnávať.“

„Tebe! No, dobre, ale najprv mi povedz ty, čo všetko vieš o Kristu Pánu.“

Chlapec rozprával, čo počul od žien a čo od hrobára. Zadivil sa neznámy.

„Ale chlapče, veď ty si bez Boha na svete a bez Krista! Ako ja mám tebe kázať, keď nič nevieš!“

Martinko musel zbehnúť za kravami, zahnať hájnikovie Stračenu; klala sa s druhými. Keď sa vrátil, sedel neznámy na skale, v ruke mal knižku a čítal. Sadol si mu k nohám a túžobne čakal.

„Už si prišiel?“ zbadal ho neznámy. „Pozri, táto kniha má nápis: ‚Nový zákon Pána nášho Ježiša Krista‘. V nej je všetko napísané, čo Kristus Pán robil, učil, ako sa narodil, ako umrel, ako išiel do neba a že zase príde.“

„A je tam aj o tej druhej zemi, kam Boh ľudí berie, keď umrú?“

„Aj — tuto na konci.“

„A sú tam u Neho zase všetci spolu, dobrí aj zlí?“

„Ach, čoby! Dobrí sú tam hore v nebi, a zlí dolu v pekle, a kto tam príde, ten sa už nikdy viac odtiaľ nevyslobodí. Všetci ľudia sú zlí; Boh sa na všetkých nahneval a odsúdil všetkých do pekla. Ale tu

prišiel Kristus, Syn Boží, dal sa za nich na kríž pribiť, usmrtiť a tak nás z pekla vykúpil. Lebo ani Boh nechcel, aby ľudia prišli do pekla. Chcel ich mať u seba v nebi. Áno, *„tak Boh miloval svet, že svojho jednorodeného Syna dal, aby nikto, kto verí v Neho, nezahynul, ale mal večný život.“*

„Vidíš, tak miloval Boh aj teba; aby si sa nemusel po smrti v pekle trápiť, nechal za teba na kríži umučiť svojho jediného Syna. Keď tomu budeš veriť a umrieš, prídeš k Nemu.“

„Ach, prosím vás, naučte ma tie slová!“ prosí chlapec. Čochvíľa vedel celú výpoveď a len ešte prosil: „Prečítajte mi, ako to Ježiš za mňa zomrel.“

Neznámy čítal a čítal. V tom tichu svätého nedeľného rána samému mu to bolo akési nové. Čítal, ako sa Pán Ježiš v Getsemanskej záhrade za nás trápil, a že Ho tam prišli chytať. Keď im Ho Judáš zradil, zviazali a odvedli Ho. Ako potom všetci Jeho učeníci od Neho utiekli, ako Ho zlí, falošní biskupi na smrť odsúdili, bili, pohlavkovali³¹ a upľuvali. Potom Ho zaviedli k Pilátovi, od toho zase k Herodesovi, ako sa mu Herodes posmieval a Pilát, hoci vždy vyznával, že je Ježiš nevinný, predsa Ho dal najprv na smrť ubičovať a potom odsúdil, aby Ho ukrižovali. Na posmech obliekli Mu žoldnieri červený plášť a dali Mu na hlavu z trnia korunu tak, že Mu krv oči zalievala. Taký bol utrápený, že by Ho nikto nebol poznal.

A keď Ho už viedli na tú horu Golgotu a On si sám niesol na rozodraných pleciah veľký kríž, ako pod ním od veľkej slabosti

³¹ *pohlavkovať* — biť po hlave, fackať

a bolesti padol a oni potom dali ten kríž odniesť Šimonovi Cyrenenskému, ktorý tadiaľ okolo šiel. Ako Ho potom na kríž pribili cez dlane a nohy a tak na tom kríži medzi nebom a zemou visel. Zem Ho nechcela a nebo sa pred Ním zavrelo. Slnce pieklo na Jeho rany, krv tiekla dolu krížom a keď vo veľkej horúčave volal, že je smädný, dali Mu ocot so žĺčou miesto vody.

Šesť hodín tak visel. Modlil sa za tých, čo Ho na kríž pribili. Matku svoju, ktorá od žalosti pod krížom omdlievala, potešoval. Zločincovi, ktorý v Neho na podobnom kríži uveril, hriechy odpustil a na milosť prijal. A keď Mu bolo už najhoršie, a tí, ktorí okolo kríža chodili, sa Mu ešte posmievali, zvolal: *„Bože môj, Bože môj, prečo si Ma opustil?“*

A keď svojmu Otcovi ducha svojho poručil, naklonil hlavu a umrel.

Ďalej čítal neznámy o tom, ako sa začala triasť zem, ako sa zatmelo slnko, skaly sa pukali a hroby otvárali. Ako Jozef z Arimatie a Nikodém, dvaja bohatí mužovia pochovali Syna Božieho, privalili veľký kameň ku hrobovým dverám, ktorý potom Židia zapečatili, aby snáď mŕtvy Ježiš nemohol z hrobu vyjsť.

Tu musel prestať čítať, lebo Martinko sa hodil na zem a plakal a plakal — div mu srdce nepuklo, že tak musel za neho umrieť Syn Boží, aby ho vyslobodil z pekla.

A neznámy, keď videl chlapca tak žalostne plakať, spustil knihu na kolená, sklonil hlavu a keby sa nebol hanbil, bol by zaplakal aj on, zaplakal nad tým, že toto všetko dávno vedel, ale nerozvážil; zaplakal by nad svojimi hriechmi, ktoré Syna Božieho doniesli do

hrobu! No, aby chlapca potešil, čítal po malej chvíľke ďalej...

*

Kto by to bol Martinkovi ráno povedal, kde a akú on dnes kázeň počuje, zo samého Božieho Slova a čo všetko sa o Ježišovi dozvie!

Keď odišiel jeho mladý kazateľ a on osamel, premohla ho driemota. I snívalo sa mu, že vidí Ježiša na kríži umierať, a že k nemu kloní hlavu a hovorí: „Za teba umieram, Martinko.“ Potom sa mu snívalo, že bol s Máriou pri tom prázdnom hrobe a Ježiš živý stojí vedľa nich; a zas ako ide s učeníkmi po hradskej. Zrazu všetci zastanú, Ježiš sa od nich odoberie a odchádza už len sám vyššie a vyššie — preč, ba, akoby Ho to slniečko nieslo na rukách, až Ho oblak zakryl. Martinko vidí aj cez ten oblak ako Boh Otec bránu otvára a víta si milého Syna a dáva Mu všetko, čo si len zažiada.

Keď sa zobudil, nemohol ani veriť, že to všetko bol iba sen.

Troje si Martinko zapamätal najlepšie: „*Tak Boh miloval svet*“, a „*Hľa, ja som s vami až do skonania sveta*“, a to, že Ježiš zase príde.

Toto posledné ho najviac tešilo; a preto od toho dňa nemal väčšej žiadosti, len aby sa mohol naučiť čítať, lebo ten neznámy mu bol povedal: „Keby si vedel čítať, dal by som ti túto knihu.“ Malá bola, ale hrubá a v nej bolo všetko len o Synovi Božom. To čo z nej počul, bolo len na pár lístkoch. „Keby som ja takú knihu mal a sám si v nej vedel prečítať!“ Ale bol už veľký, do školy by

ho v zime sotva prijali.

A to čítanie musí byť veľmi ťažká vec. Tu si pomyslel: „Keď mňa Pán Ježiš — lebo už Ho nemohol len tak krátko „Ježiš“ menovať — vždy počuje, poprosím Ho i teraz a On mi iste pomôže.“

Kľakol si, zložil ruky a hľadá ta, kam odišiel Pán Ježiš a prosí: „Ja som taký sprostý chlapec, Pane Ježišu, ani čítať ma nenaučili — do školy by ma už iste nevzali, že som veľký — tak Ťa pekne prosím, pošli mi nejakého dobrého človeka, čo by ma naučil čítať, aby som sa mohol všetko o Tebe dozvedieť.“

Veril Martinko, že ho Syn Boží počul a že ho istotne vyslyší. Nemyslel na to, ako; len veril a bol šťastný. „Budem si raz aj ja Nový zákon Pána Ježiša Krista čítať — budem!“

Keď sa vo štvrtok večer vrátil z hôr, niesol hájničke slepačí kôš. Boli u nej zidené ženy a rozprávali sa, že dnes pochovali Brezovanovie Annu a že jej malý Jožko, ak ho niektorá nevezme k husiam, bude musieť chodiť po pýtání. Martinko poznal ženu i chlapca, bývali v želiarstve.³² Bola to poriadna žena. Vydala sa pred rokmi do Pešti za murára a keď sa jej muž na stavbe zabil, prišla aj s chlapčekom do rodiska. Živila sa nádenníctvom a hoci ako chudobno žili, predsa si chlapca posielala do školy už od piateho roku.

Prišlo Martinkovi chlapca ľúto. „Už je taký, ako ja! Keď mamičku nemá, pošlú ho po pýtání, alebo ho vezmú k husiam a zabudne, čo sa v škole naučil a keď narastie, práve tak nič nebude vedieť

³² želiarstvo (od podst. mena želiar) bývanie v podnájme

ako ja.“

Každý deň Martinko mnoho nad Jožkom rozmýšľal a vždy viacej mu ho bolo ľúto.

Tu v sobotu večer oblečie sa zrazu čisto a ide k richtárovmu domu. Richtárka stála na dvore.

„Tuším ideš o ohlášky, Martinko! Kam si sa vybral taký pristrojený?“³³

„A len k vám, tetička. Sú doma ujček?“

„Čo máš s ním? — Juro, pod' sem! — Martinko prišiel na žalobu.“

„Ba kieho...“ ohlási sa richtár z pitvora.

Nebohý richtár bol človek chudorľavý, tento zase ako buk. Zavolať Martinka do kuchyne.

„No, čo si nám doniesol dobrého? Vitaj a sadni si!“

„Ďakujem pekne, však si aj postojím.“

„Ideš sa ponosovať na gazdiné, že ťa dobre nechovajú? Alebo ti chalupa letí? Či si stratil kravu?“ — robil richtár žarty a tešil sa, že je Martinko červený až po uši. — Žalovať, a on, Martinko, na gazdiné! Je pravda, niektoré mu dávali jesť len takú vodu, miesto polievky a chleba taký krajíček, aj vežu si cezeň videl: no nepovedal by to na ne do smrti. Však zase iné boli milosrdnejšie;

³³ *pristrojený* — sviatočne oblečený, vyobliekaný

dali toľko, že si aj k druhému dňu odkladal.

„Žalovať som sa neprišiel,“ vyhovárал sa úprimne. „Mám sa, chvála Bohu, čoho najesť!“

„A čo teda?“

„Prišiel som sa popýtať, čo spraví obec s Jožkom Brezovanom.“

„O koho on má starosť!“ zadivil sa richtár. „Nuž, dáme ho tebe,“ hovorí so smiechom, „odsluhuj sa obci, že ťa prijala.“

Martinkovi akoby slepý mak³⁴ bol na lícach prekvitol.

„Však to, ujček, to som vás prišiel prosiť, dajte ho mne! Máte pravdu, však ja sa obci musím akosi odslúžiť. Tak vás pekne prosím, neposielajte ho po pýtání, ani do služby k husiam; dajte ho mne!“

„Ale chlapče, ja len žartujem a ty to myslíš naozaj! Môj milý gazda — a čím ho budeš chovať, há...?“

Prišla richtárka, počula o čom je reč, nahnevala sa.

„Oh, sprosták akýsi! Snád' si nemyslí, že miesto jedného budeme chovať dvoch, že mu hádam budeme držať paholka — môj milý pán!“

„Nemyslím gazdinka,“ bránil sa chlapec, „mám už pár grajciarov za metly odložené a ešte si vyrobím. Však nás Boh, keď ľuďom

³⁴ *slepý mak* — divý mak, červený mak

I dobytku všetko dáva, tiež neopustí, dá aj nám.“

Darmo ho richtár so ženou od toho odhovárali, darmo predpovedali: „Ale sa máte biedy natrieť!“ „Pokapete hladom!“ Všetko darmo, neveril Martinko, len prosil.

Zahnal ho richtár, vraj aby sa išiel najprv vyspať. Nahnevali sa skoro všetky ženy v dedine. Každá chlapca hrešila, čo len vymýšľa. Zriekli sa, že mu budú menší kúsok chleba dávať, keď si toľko trúfa. Ale aká pomoc?! Keď len deň čo deň k richtárovi o to chodil a prosil, dali mu konečne Jožka.

*

Ach, to bol pre Martinka deň! Vo svojom živote radostnejšieho nepamätal. Požičal si od hrobára káru³⁵ a šiel Jožka odvážať.

Čo chlapcovi po matke ostalo: truhla³⁶ plná šiat, veľká perina, lavica, stôl, stolička — to predala obec. Vyplatili pohrebné trovy a ešte zostalo chlapcovi na obecnom dome³⁷ desať zlatých. Zídu sa mu, až pôjde dakedy na remeslo.

Zhrkli sa ženy k Hudcovie chalúpkke. Niektoré div smiech nezadusil, keď videli Martinka s károu ťahať k domu, ale druhé si aj poplakali: „Chúďatká, rovné s rovným; však ste obaja jednakí!“

³⁵ *kára* — jednoduchý dvojkolesový obyčajne plošinový vozík, prípadne s hlbšou korbou

³⁶ *truhla* — bielizník jednoduchej konštrukcie formy hranola; stolársky vyrobená „debna“ s uzamykateľným vrchnákom alebo s viacerými uzamykateľnými zásuvkami

³⁷ *obecný dom* — v minulosti: sídlo starostu — richtára, miesto zasadania obecného výboru, zastupiteľského orgánu občanov

Vyložili ženy na káru malú truhielku Jožkových šiat, zviazali do nôšky perinku, dve podušky, naložili ešte kadejaké haraburdie aj trochu strovy,³⁸ zemiakov, mrkvy, cibule — čo po Anne zostalo. Zapriahli sa chlapi do káry a veselo ťahajú hore dedinou.

„Dobre toho tatička poslúchaj!“ volali mladé, rozpustilé ženy za Jožkom.

Neprehovorili chlapi spolu ani slova, iba keď zastali pred chalúpkou, pozreli jeden na druhého. Pustil sa Jožko do plaču; zaplakal si s ním aj Martinko.

„Neplač, Joženko,“ teší ho v slzách. „Aj ja som sirota, ako ty; ale odkedy viem, že ma Boh tak veľmi miluje, že za mňa svojho Syna dal na kríž pribiť, a že mňa Pán Ježiš vždy vidí, nie je mi už tak smutno na svete. Ani ty sa neboj, dobre nám tu spolu bude, len sa majme radi!“

Jožko prestal plakať. Zložili chlapi truhielku a všetko ponosili dnu, potom zaviezli káru hrobárovi. Hrobár im odkrojil, čo žena nevidela, kus chleba; hrobárka, čo muž nevidel, strčila Jožkovi homôlku.³⁹ Naobedovali sa idúc cestou.

Keď prišli domov, poskladal Martinko posteľ; veru ešte nikdy v živote nespál v perinách; líhal na slame, zakrytý starou halenou. Teraz si postlali. Jožko otvoril truhielku. Nechali mu gazdiné jednu z mamičkiných plachiet aj obrúsok. Plachtu dali na posteľ, obrúskom prikryli stôl.

³⁸ *stova* — jedlo, pokrm, zásoba jedla

³⁹ *homôlka* — surový syr vytvarovaný do formy homôľky — kužeľa

„Tuto si dáme knižky,“ hovorí Jožko.

„Mali by tam v rohu byť knihy, ale ja nijakých nemám; a načo aj, keď neviem čítať,“ smutno priznával sa Martinko. „Však preto som ťa k sebe vzal,“ hovorí ďalej, „keď nechcem, aby si po službách zabudol, čomu ťa v škole naučili, ale aby si mohol školu vychodiť a mohol si sám prečítať, čo je o Bohu v knihách napísané, aj ako Syn Boží za nás umieral, a že zase príde.“

„Veď ja už čítať viem,“ pochválil sa Jožko a bolo mu divné, že taký veľký chlapec ako Martin, nevie čítať. „Keď boli mamička nezdravá, práve to som im čítal, ako Kristus Pán z hrobu vstal. My máme dosť kníh.“

Prehŕňa Jožko v truhelke, vytiahne uzlík, rozviaže a začne po stole rozkladať: najprv šlabikár, potom čítanku, katechizmus,⁴⁰ biblickú históriu, ešte celkom novú — posledný dar od mamičky. Potom veľký Kancionál,⁴¹ Studničku⁴² a po dedkovi starú Postilu.⁴³ Konečne vytiahol osobitne v ručníku zviazanú knihu.

„To je Sväté písmo — Biblia,“ vysvetľuje užasnutému Martinkovi.

„A je v nej aj o Bohu písané?“

„Všetko len o Bohu; hneď od začiatku, ako za šesť dní stvoril svet. Ale o tom je aj v biblickej histórii a tam sú aj obrázky.“

⁴⁰ *katechizmus* — učebnica náboženstva napísaná vo forme otázok a odpovedí

⁴¹ *kancionál* — spevník duchovných — náboženských piesní

⁴² *studnička* — názov modlitebnej knižky, zbierka modlitieb

⁴³ *postila* — kniha kázní, duchovných biblických výkladov

Dali sa chlapci prezerat' obrázky a Jožko o každom rozprával; ako Boh stvoril človeka, ako hadovi bolo ľúto, že si prví ľudia tak pekne v raji bývajú a ako naviedol Evu, aby bola neposlušná a jedla zo zakázaného stromu.

„Eva naviedla Adama a keď zhrešili, vyhnal ich Pán Boh z raja,“ rozprával ďalej; ako mali dvoch synov, Kaina a Ábela, a že Kain bol zlý a zabil svojho brata Ábela. — Nezunoval by Martinko do večera počúvať.

„A to vám všetko v škole rozprávajú?“

„Niečo sa učíme v škole, niečo mi mamička rozprávali, predtým; teraz si už aj sám prečítam.“

Pustil sa Jožko do čítania a hoci mal ešte len osem rokov, čítal znamenite. Zaliali sa Martinkovi oči. Až teraz videl, ako zle mu gazdiná urobila, že ho neposielala do školy. Aj on by tak vedel čítať a čítal by si sám z tej veľkej, svätej knihy. Ba, ako mu len do domu prišla! Mal už Slovo Božie a mal voľakoho, kto mu bude čítavať! Dosiaľ, po starej obyčaji, mával Martinko klobúk na hlave, ale keď mu Jožko prečítal nápis „Svätá Biblia“, strhol ho a už nikdy viac nesedel v izbe, kde tá svätá kniha ležala na stole, s hlavou prikrytou. Učila ho bola gazdiná pred staršími a pánmi klobúk strhať, a predsa nad všetkých ľudí na svete väčšiu úctu patrilo preukázať tej knihe, ktorá pošla od Boha a o Bohu rozprávala.

Prvé štyri dni, čo mal Jožka u seba, nenajedol sa Martinko

nadostač ani chleba ani váre,⁴⁴ lebo gazdiné sa zriekli a nedali pastierikovi ani toľko stravy, ako inokedy. Ale vzali si chlapci z domu pár zemiakov a trošku soli; Martinko rozdelil váru aj chlieb na dva diely — menší sebe a väčší Jožkovi. Nakrmili ešte aj Bundáša.

Kým Martinko pásol, nazbieral Jožko malín, ale nevzal si z nich Martinko. „Budú mu dobré, keď pôjdeme z poľa,“ pomyslel, „bude hladný.“

No, nevydržali gazdiné dlho pastierika trucovať. Keď videli, ako veselo obaja chlapci, každý s noškou prútia na chrbte, ženú z poľa, ako prívetivo na seba pozerajú a spolu sa zhovárajú, zapáčilo sa to ženám a okrem niektorých skúpejších — pridávali vždy viac i chleba i kaše, alebo polievky.

„Však nám toľko neubudne,“ hovorila hájnička, „a nech to nehladuje.“

„Chudáci“ — vravievali ľudia — a nikto nevedel, že nebolo snád' v celej dedine šťastnejších ľudí nad Martinka a Jožka. Veselo budieval Martinko kamaráta. Umyli sa v potoku, učesali, obriadili. Jožko sa pomodlil nahlas celý Otčenáš, Martinko potichu s ním. Zviazali si do uzlíka šlabikár i biblickú históriu, vzali nožičky a motúzy na prútie. Martinko vzal trúbu, Jožko pustil Bundáša a pod' dolu dedinou a potom za stádom k horám.

Keď obstaral Martinko dobytok,⁴⁵ zajedli si všetci traja, čo im gazdiné dali na raňajky. Jožko prečítal kúsok z biblickej histórie,

⁴⁴ *vára* — varené jedlo

⁴⁵ *obstaráť dobytok* — postarať sa o dobytok; opatriť dobytok

potom naložil Martinkovi, ktorú literu sa má zo šlabikára naučiť a sám šiel pást', alebo rezať prútie na koše a metly. Kým narezal, Martinko už vedel svoju úlohu a skladal pomaly litery.

Neraz sa Jožko divil, ako dobre mu to ide. Martinko zase hovorieval:

„Čo som sa ja narozmýšľal, že to čítanie musí byť veľmi ťažká vec a ono to je hračka. Ale nech Pán Boh požehnáva tých múdrych ľudí, čo ten šlabikár tak poskladali. Človek by si to hneď tak nezapamätal, ale tu ti nakreslia ihlu pri -i-, cepy pri -c-, ucho pri -u-. Tak sa už len veľmi sprostý nenaučí; však keď tri razy na to pozriem, už to viem. Alebo aj to, všetko máš pohromade — či na čítanie, alebo na písanie, aj písať sa môžeš zrovna naučiť.“

Mal Jožko starú rozbitú tabuľku a kúsok grifľa,⁴⁶ tie si so sebou brávali. Učil sa Martinko aj písať.

Keď tak ticho sedel nad šlabikárom alebo nad popísanou tabuľkou a rozvažoval ako to bude, keď príde zima a on sa bude môcť usilovnejšie učiť, a keď sa naučí, sám si potom prečíta zo Svätého písma, neraz pozrel na nebo a hovorí:

„Však som Ťa ja darmo neprosil, Pane Ježišu, aby si mi nejakého dobrého človeka poslal, ktorý by ma naučil čítať; poslal si mi tohoto chlapca. Ďakujem Ti za to pekne.“

Keď narezal Jožko prúty a doniesol — veľmi rád rezal prúty — čistili ich chlapci a viazali do viazaničiek. Pritom učil Martinko

⁴⁶ *grifel'* — písadlo, ktorým sa písalo na tabuľku z bridlice

kamaráta poznávať zeliny, dobré i zlé.

„Pamätaj si,“ hovorieval, „ktorá je škodlivá ľuďom aj dobytku, budeš niekedy sám pásať, potom sa ti to zide.“

Raz pribehol Jožko celý zadychčaný. Našiel toľko malín, že sa až tak všetko červenalo. Nedal pokoja, až mu na druhý deň Martinko dovolil vziať z domu košík, nazbierať plný a zaniest' do horárne.

Vypytovali sa chlapca v horárni, u koho býva, poznali jeho mamičku dobre. Zaplatili dobre za maliny a ešte do košíka všeličoho naukladali. Potom si zjednali Jožka, aby im v sobotu a v stredu donášal mäso, že dostane za cestu vždy tri grajciare.⁴⁷ Šťastní sa vrátili chlapci domov.

Od tých čias donášal Jožko do horárne a Martinko ho poslal vždy aj na poštu, či niečo nedošlo pre pána horára. Počul, ako sa žalovali raz ženy, že dlho čakali na list; jedna od muža, druhá od syna, a listy ležali vraj týždeň na pošte a druhý u listára.

Pochválil horár chlapcov, že múdro urobili. Počuli o tom susedy pri horárni a zjednali i ony Jožka, aby im z mesta donášal. Nemusel mu už Martinko zo svojho chleba odlamovať, ba ešte si aj všeličo nanosili na zimu. Jedna gazdiná dala vajce, druhá pár zemiakov alebo repy, iná trochu mrkvy, ba čo viac: zarodili toho roku kopaničiarom⁴⁸ jablone a hrušky, a tak dovolili podaktorí chlapcovi nazbierať si, koľko uniesol. Neskôr dali mu i sušeného. Vážili si toho chlapci, odkladali na zimu, lebo Martinko vedel, že

⁴⁷ *grajciar* — podielová menová jednotka v býv. Rakúsko-Uhorsku

⁴⁸ *kopaničiar* — obyvateľ kopaníc, vrchár

hlad v zime je horší, keď si v poli ničoho nenájdeš.

*

Nelúbilo sa Jožkovi, že ho Martinko v nedeľu nechcel brať do hôr. On najradšej býval len okolo neho, ale Martinko hovorieval: „Čítať vieš, všetko rozumieš a nešiel by si do kostola? Chod' a dávaj dobrý pozor, aby si mi vedel povedať o čom pán farár kázali.“

Nuž, mnoho si toho Jožko nezapamätal, ale aspoň keď spievali známu pieseň, ktorú vedel spamäti, zaspieval ju Martinkovi; áno, musel mu ju tak dlho opakovať, kým aj on mohol spievať s ním. Všetky sa mu ľúbili, ale jedna nadovšetky. Tú, keď bol sám, vždy si spieval:

*Kde jsi, můj přemilý Ježíši Kriste?
Kde Tě hledat budu, na kterém místě?
Pust' od sebe světlost, neb jsi jasný,
Bez Tebe žít nechci, neb jsi krásný.*

*Dokud Tě nenajdu, hledat Tě budu,
Ve dne, také v noci volati budu:
Ukaž se, Ježíši, mně smutnému,
Ráč dát potěšení mně hříšnému.*

„Ten, ktorý túto pieseň kedysi skladal,“ myslel si Martinko, „tiež iste tak nič o Tebe, môj Pane Ježíšu, nevedel, ako ja.“

Keď chlapi podvečer prišli z poľa, zažali si lampičku, ktorú mal

Jožko po mamičke; kúpili si každú sobotu do nej oleja a Jožko musel čítať z Biblie o tom, ako Pán Ježiš trpel a umrel. Neraz chcel Jožko čítať iné, ale Martinko nedal.

„V zime prečítame celý Nový zákon, aj zo Starého; teraz si musíme len toto čítať tak dlho, kým nebudeme vedieť všetko naspamäť, ako sa On pre nás trápil, aby sa nám to nikdy nevytratilo z pamäti, aby sme to mali v srdci.“

Nuž, Jožko ešte dlho bude musieť čítať históriu o utrpení Pána Ježiša, kým ju bude mať v srdci. Je mnoho detí aj starších ľudí, ktorí na to nikdy nemyslievajú, čo pre nich Boží Syn podstúpil. Jožko len preto rád čítaval, že ho Martinko chválil a divil sa, aký je múdry. Martinko ale, najmä keď bol sám, neprestajne o tom premýšľal.

Raz v nedeľu, ako sa vracal z hôr — ešte len zo seči vyháňal, už sa bolo zotmelo a mesiačik svietil — zrazu sa pozdalo Martinkovi, že vidí na zemi ležať človeka s rukami nad hlavou zloženými a že ho počuje stonať, akoby od veľkej bolesti. Najprv sa naľakal, no potom sa presvedčil, že to tam ležalo drevo; mesiac naň svietil a hory stonali.

Zastal Martinko nad drevom a myslel si: „Tak ležal Boží Syn tam v tých horách a stonal, plakal, prosil, až sa krvou potil a to všetko za mňa.“

Ach, taká žalosť napadla Martinka nad tým, že idúc cestou plakal a žiadal si: „Keby som len mohol skorej k Bohu odísť a vidieť Pána Ježiša; padol by som pred Ním na kolená a tak by som Mu za všetko poďakoval!“

V ten večer, ba aj inokedy, videli gazdiné, že je Martinko akýsi vážny a tichý; posmievali sa mu:

„Však si musí viesť, keď je tatkom takého veľkého chlapca!“

Neodpovedal Martinko na také reči. „Však Boží Syn ani ústa neotvoril, keď si z Neho robili posmech a keď Ho bili, ani sa nechcel brániť,“ premýšľal. No nezasmial sa už ani raz, keď počul všelijaké škaredé žarty, ani keď sa gazdovia dušili a prisahali. Najradšej utiekol, keď mohol. „Keď je Boh všade a všetko počuje a vidí,“ myslieval Martinko, „patrí sa, aby sme pred Ním chodili tichí, krotkí a dobrí, ako Jeho milý Syn.“

Cítil Martinko, že ľudia zabúdali na Boha a žili tak, akoby Ho nebolo.

*

Konečne skončila sa jeseň. Gazdiné pozavierali dobytok do maštali. Ošatili pastierika a zase mu povedali, keď si novučký kabát, nohavice, košeľu, vestu, čižmy, ba aj halenku obliekol, že sa môže ženiť.

A on? Ach, bolo vám to po dedine reči, smiechu, keď medzi prvými malými žiakmi prišiel s Jožkom do školy aj Martinko!

Pán učiteľ nechcel sprvu Martinka ani zapísať, že sa mu budú deti vysmievať. Ale keď vyskúšal, čo vie, dovolil mu prísť. Hovorieval potom, že jakživ takého žiaka nemal.

Nič si Martinko z toho nerobil, že sa mu rozpustilé deti naozaj vysmievali, a po ulici do sprostých mu nadávali, ba, keď napadlo

snehu, gule do neho hádzali. On akoby ich ani nepočul. V ošúchanom starom kabátiku ticho sedel v poslednej lavici. Neskôršie presadil ho pán učiteľ už medzi tých, ktorí sa učili katechizmus spamäti, piesne, ba aj biblické histórie.

„Keby ste všetci boli takými žiakmi, ako náš Martinko, radosť by bolo byť vaším učiteľom. Zakiaľ sa vy rujete a vadíte, on sa vždy niečo učí,“ hovorieval neraz pán učiteľ.

Rád mal Martinka aj preto, že bol čistotný a úslužný. Prišiel vždy prvý aj s Jožkom a keď mendíci⁴⁹ triedu nezamietli, pozametal on, vyvetral, upratal po laviciach papiere a poutieral stolík pána učiteľa. Doniesol do putienky⁵⁰ vody, potom sa preúčal;⁵¹ aj tie maličké, keď ktoré prišlo, preučil.

Mali ho deti rady, ľúbili ho počúvať, keď im rozprával o Pánu Ježišovi, ako za nás umrel a z biblickej histórie o tom, čo sa práve učili. Tak ich bavieval, kým sa nezačalo vyučovanie, aby po laviciach neskákali. Dobre si zapamätal, ako im raz pán učiteľ povedal: „Deti, ten prach, čo vy narobíte, kým prídem, ma zabije.“

Niekedy nechceli deti počúvať biblické histórie; tak, aby bolo ticho, rozprával im aké si ktoré vtáča robí hniezdo v horách, ako skáču veвериčky zo stromu na strom, akého videl veľkého hada, alebo ako Bundáš v seči naháňal zajaca. Neraz, keď pán učiteľ prišiel do triedy, stáli deti okolo Martinka ako pena ticho, alebo sa smiali až radosť. Áno, takého žiaka, ktorý by sa tak bol za

⁴⁹ *mendík* — chudobný žiak, pomocník pri evanjelickom kostole alebo ev. škole

⁵⁰ *putienka* — zdrobnelina od podst. mena putňa, drevená nádoba na vodu

⁵¹ *preučať sa* — opakovať si úlohu (školskú)

námahu chcel odslúžiť, nemal dosiaľ rášovský pán učiteľ.

A nebolo Martinkovi maličkosťou chodiť do školy a pri tom živiť dvoch. Gazdiné, keď im už neposluhoval ako vlani, dávali mu len obed. Dokiaľ chlapcom trvalo, čo si Jožko nanosil a čo Martinko za koše a metly naskladal, bolo dobre — ale potom! Neraz mal Martinko prsty popukané, v sobotu a stredu, čo tak usilovne plietol, alebo s Jožkom píliť a rúbal drevo.

Ale Pán Boh sa len vždy o chlapcov postaral. Hladom nezomreli. Martinko si ešte pochvaľoval: „Nikdy som neužil toľko tepla, ako tejto zimy. V škole ráno kúria a keď sme dvaja, nanosili sme si suchého raždia, čo nám pán horár dovolili; teraz si už len prihadzujeme, potrvá nám aj do jari.“

*

Ba, ani nezbadali, kam sa tá zima podela, len keď už prišla jar.

Tento rok sa Martinko tej skorej jari akosi veľmi netešil; jednak pre školu, ale aj preto, že už nebude môcť chodiť do kostola.

Ach, keď prvý raz v jeseni do neho vstúpil a do poslednej lavice si sadol, ani nevedel kam má pozrieť. Bola práve pamiatka posvätenia chrámu a poďakovanie za úrodu. V lustrach i na oltári horeli sviece, organ zvučal, ľudia spievali. Pán farár kázal, že boli raz také časy, keď sa ľudia nesmeli schádzať, aby Bohu slúžili a čítali si Slovo Božie. Potom im ale prišlo povolenie, aby si tento chrám postavili. Však sa veru patrilo poďakovať, lebo hoc i Boh bol všade a všade ľudí videl a počul, ale predsa len ako to bolo dobre, že mali taký spoločný dom, kde ich nikto nemýlil. Mohli

Pánu Ježišovi všetko povedať, poďakovať sa aj poprosiť a mohli o Bohu všetko počuť. Potom pripomínal pán farár, ako Boh toho roku ľuďom na poli a v záhradách požehnal. Martinko by bol najradšej nahlas prisvedčil, a keď po kázni bola ofera,⁵² pretože si myslel, že to ľudia z vďačnosti obetujú Bohu, vysypal všetky svoje grajciare z meštaka, i keď si mali ešte za ne všeličo kúpiť.

Od tých čias nevynechal ani jednu nedeľu. Ale na pavlače medzi chlapcov ísť nechcel. Videl bol s hrôzou, ako sa tam sácali, ruvali a šušotali. Radšej si aj s Joženkom sadol na žobrátku lavicu pod pavlače, tam ich nikto nemýlil. S pokojom mohli počúvať pána farára, ako kázal a modlil sa. Keď spievali niektorú známu pieseň, spieval najprv spamäti, neskôr už aj z Joženkovej knižky. Neraz sa ženy obzerali na Martinka. Mal vám hlas ako zvonček — ba ako tá muzika v tých horách — taký pekný a čistý. A spieval Bohu z celej duše. Radosť bolo pozrieť na chlapcov, keď takí čistí, usporiadaní poberali sa spolu do kostola a tichučko, ako sa na takom svätom mieste patrí, usadili sa na svojej lavičke. Budú ľuďom chýbať, keď prestanú chodiť.

*

Nuž, prišla jar, pominula sa Martinkova radosť. Ale s jarou prišiel do dediny akýsi cudzí, pocestný človek. Ponúkal Sväté písmo aj všelijaké iné knihy. Ako išiel dedinou, vošiel aj do pastierskej chalúčky. Videl, ako tu chlapci sami bývajú; posedel si u nich a oni mu ponúkli chlebička, čo im včera dala hrobárova žena. Ukázal chlapcom všetky svoje knihy a všelijaké obrázky. A keď

⁵² *ofera* — dobrovoľný peňažný dar na cirkevné účely, milodar; odovzdávanie milodarov v kostole

zbadal, ako rád by mal Martinko taký malý Nový zákon, ktorý by si mohol aj na pole vziať a nemal si ho za čo kúpiť, nuž daroval mu ho, a ešte každému pridal pekný obrázok. Na Martinkovom bola namaľovaná obloha a na nej biela holubička, ktorá mala v zobáčiku lístoček a na ňom napísané zlatými literami: „*Ja milujem tých, ktorí mňa milujú a tí, ktorí ma skoro a usilovne hľadajú, nachádzajú ma.*“ Na Jožkovom bol venček z poľných kvetov a na ňom napísané: „*Daj mi, syn môj, svoje srdce.*“ Nevedel sa Martinko dosť vynadávať a načítať tých pekných slov!

„Pravda,“ hovorí predavačovi, „to Pán Ježiš mňa miluje a keď ho usilovne hľadám, dá sa mi nájsť? A On to žiada od nás, aby sme Mu dali svoje srdcia.“

Dlho sa predavač s chlapcami rozprával a ešte nestačil Martinkovi na všetky otázky odpovedať. Dozvedel sa zase Martinko mnoho o Pánu Ježišovi, o tej druhej zemi a večnom živote.

Tri dni sa predavač zabavil⁵³ v dedine, a každý večer navštívil chlapcov. Keď odchádzal, bola práve sobota, odniesol mu Martinko jeho veľkú kapsu⁵⁴ až do mesta. A hoci sa mu pod ňou plece ohýbalo, za pol sveta by to nebol dal, že mohol aj on raz to Sväté písmo odnášať. Veru, nebolo mu ťažké.

„S Pánom Bohom putujte, priateľko,“ zaželal predavačovi, „nech vám je Pán Ježiš nápomocný, aby ste to všetko predali! Bárš by si ešte mnoho ľudí tie sväté knihy kúpilo, aby v nich čítali a neboli

⁵³ *zabaviť sa* — tu: zdržať sa

⁵⁴ *kapsa* — taška, kabela (obyčajne s držadlami; nosila sa na pleci alebo na chrbte či v ruke)

d'alej živí ako *bez Boha na svete.*"

„Dal by Pán Boh, syn môj. Nasleduj len verne Pána Ježiša, dokiaľ nepríde, aby sme si tam pred Jeho tvárou mohli raz ruku podať. A Martinko, keby ti ako zle bolo na svete, vždy sa len tým potešuj, že Pán Ježiš povedal:

„V dome môjho Otca je mnoho príbytkov, keby nebolo tak, povedal by som vám to, pretože vám idem prihotoviť miesto a keď odídem a prihotovím vám miesto, prídem zase a poberiem si vás k sebe.“

Sľúbil Martinko, že si to zapamätá, ale keď mu potom predavač chcel od cesty platiť, skoro sa rozplakal.

„Toľko dobrého ste ma naučili, tú svätú knihu aj obrázky ste nám dali a ja by som sa vám ničím neodslúžil?“

Predavač pohladil chlapca, pritúlil si ho k sebe, pozrel sa mu do pekných čiernych očí a bozkal ho na pekné čelo, ako dobrý otec milé dieťa. Tak sa rozišli.

Dlho potom sedel Martinko na hrobli kamenia a hľadel za ním. Veril, že tak, ako tento dobrý muž, pritúli si ho raz k sebe i Otec nebeský. Už vedel, ako mu tam bude.

*Priletelo jaro, priletelo zlaté,
rozosiato svetom tisíc krás,
priletelo v rúchu novom zaodiate.*

*Zaspievali vtáčky: „Už je čas,
ej, že už tá tuhá zima pominula,
nejednému vtáčku mamička zhynula.“*

Tešili sa i gazdovia, že už môžu dobytok na pašu vyháňať, lebo sa rozsvetlilo v stodolách, šopách, šústnikoch,⁵⁵ ale všade. Potešil sa aj Martinko, že zase uvidí svoje milé hory. Len mal veľkú starosť, čo robiť s Jožkom. Zo školy ho vziať pred skúškou nechcel, ale keď nebude pást, kto mu ho prechová?

V pondelok, mali už po prvý raz vyháňať na pašu. V nedeľu odpoľudnia stál Martinko pred chalúpkou a premýšľal: „Ba, kam to len Pán Boh tie ľady a snehy podieva? Nedávno stáli pred našou chalúpkou celé hory snehu a teraz je tu zelený trávniček! A tam dolu na lúkach, len pred pár týždňami ešte si boli deti urobili veľkú kĺzačku a dnes až sem ich počuť ako sa chlapci hrajú s loptou a dievčence na chytanie.“

Ako tak Martinko myslí, ani nezbadal, že ide k nemu richtárka, až keď ho oslovila a do reči sa s ním dala.

„Idem k hrobárke,“ hovorila medzi rečami, „no, musím priznať, Martinko, že si hodný všetkej chvály. Pekne si sa o Jožka cez zimu staral, môže ťa jeho mati na tom druhom svete požehnávať. Ale keď ona je nebohá, a ty si len za tou školou, nuž sme sa my ženy zriekli, že ti chlapca prechováme, nech si už tú školu vychodí až do skúšky. Tak jeden týždeň bude chodiť k nám, druhý k hornej

⁵⁵ *šústnik* — miestnosť (priestor) pri maštali alebo pri stodole v dedinských gazdovských domoch na uskladnenie suchého lístia — šúšťa na podstielanie v maštali

mlynárke a tretí k Hudcovej.“

Nevedel Martinko, ako len má richtárke poďakovať. „Nech vám to, tetička, Pán Boh tisíckrát vynahradí!“

Tak, už bolo po starosti! Snáď v celej dedine nebol by si našiel v pondelok šťastnejšieho človeka nad Martinka. Jožko mu pomohol vyhnáť dobytok, až skoro k seči, potom hľadel Martinko za ním, ako uteká do školy. Odpoľudnia Jožko zase doletel ako strela! Martinko mu odložil chleba aj trochu kaše od obeda. Nedal sa Jožko dva razy núkať.

Gazdiné dodržali slovo a prechovali chlapca až do skúšky. Neschudobnela preto ani jedna z nich, a čo človek dobrého urobí, to Boh hojne vynahrádza.

„Nie je ti, Martinko, smutno v horách bez Jožka?“ spytovali sa často gazdiné, každý večer druhá. No Martinko nemal kedy myslieť na samotu. Kým si opatril stádo a každú kravu tak postavil, aby sa neklala s druhými, ušla vždy hodná chvíľa. Potom si vytiahol svoj Zákonček⁵⁶ a čítal. Niekedy prečítal sotva len dva verše, lebo mu to nešlo tak, ako Jožkovi. Ale čo prečítal, nad tým pri práci rozmýšľal a každý deň mal voľačo nového. Raz čítal o tom, ako, keď sa Pán Ježiš narodil, nikde nemali pre Neho miesta, iba kdesi v maštali. Veľmi ľutoval, že tak musel Syn Boží ležať na slame v jasličkách medzi dobytkom, ako on kedysi za mala u richtárky.

Ach, to sa len Martinkovi veľmi ľúbilo, keď našiel opísané, ako

⁵⁶ *Zákonček* — Nový zákon (časť Biblie)

Pán Ježiš, keď mal dvanásť rokov, po prvý raz veľmi ďaleko do chrámu putoval, lebo tam v Nazarete, kde bývali, nemali chrám. Ale keď tam v tom Jeruzaleme bolo vtedy veľmi mnoho ľudí, tak Pán Ježiš sa mamičke stratil a ona Ho, chuderka, tri dni hľadala a kade-koho sa pýtala, či Ho nevidel.

Už Martinko trnul, že Ho ani nenájdu, ale veľmi sa potešil, keď Ho jeho matka Mária našla konečne v chráme. Ba, prečo Ho len tam hneď nehľadala? Však mohla vedieť, že On inde nebude! Často, veľmi často mysliel Martinko na túto Ježišovu púť. „Keď tak ďaleko putoval, iste si po ceste kvietky trhal; a keď išli horami, možno, že tam v chládku odpočívali.“ Ach, tak si Ho predstavoval, akoby mal priam tadeto ísť, hen, cez Brezovku do Rášova a z Rášova ďaleko, ďaleko...

Tak mal Martinko vždy o čom premýšľať a keď ho napadlo, zaspieval si až sa hory ozývali. Raz, keď tak spieval:

*„Kde jsi můj přemilý Ježíši Kriste,
kde Tě hledat budu, na kterém místě?“*

tak sa ten spev niesol, akoby ho hora podávala, aby ho len Ježiš počul, po ktorom Martinko tak veľmi túžil. Samému mu napadlo, ako mu tie hory pomáhajú.

Prestal spievať a hovorí: „Však ja už viem kde si, môj Pane Ježíšu, ale by som nedbal, keby som Ťa len čím skôr mohol vidieť! Aj viem, že zase prídeš, len neviem, kedy to bude: večer, či ráno?...“ „Áno,“ odpovedali hory a ešte raz „áno“.

„Teda ráno?“ ... zasmial sa Martinko. A hora tichúčko: „... áno.“

*

Toho roku Martinko nikdy už koše v nedeľu neplietol. — „Pást musím, aj pre ľudí, keď mi za to platia, ale aj pre dobytok, aby nehladoval,“ hovoril Jožkovi, „ale keby som koše plietol, to by som robil zo svojej vôle a hneval tak Pána Boha. Keď nemôžem do kostola, zasväťím si nedeľu i v horách, však ma Pán Ježiš aj tam počuje.“

Gazdiné dohovárali Martinkovi, prečo si šaty derie, keď ho videli čisto oblečeného.

„Tetička, aj v horách je nedeľa,“ povedal hrobárke.

„Je, ale však tá tam živá duša nevidí!“

„Boh ma vidí, tetička, a odkedy viem, že ten deň prikázal svätiť, nemôžem Mu robiť hanbu špinavými šatami.“

Dala hrobárka chlapcovi za pravdu, neraz jej tieto slová prišli na um, keď si chcela v nedeľu špinavú zásteru uviazať. Vzala si radšej čistú.

Na hornom konci umrela mlynárka. Poručila Martinkovi vlnený ručník na hrdlo. Nebol už nový, ale samé pero a ruža, chlapcom sa veľmi páčil. Ten si Martinko brával do hôr; tam si ho prestrel na skalu, Zákonček naň — to mal ako oltárik. Tam sa modlil, spieval, a čítal si. Tak svätieval nedeľňajšie dopoludnia sám a odpoľudnia s Jožkom.

Keď bolo konečne po skúške, začali chlapci zase tak žiť, ako vlani. Rezali spolu prúty, Martinko plietol a Jožko, keď nezavracal dobytok, hľadal jahody, maliny a hríby, černice — čo kedy bolo — a nosil predávať.

Skoro dva týždne nosil kapsu jednému pánovi, ktorý čosi meral v horách. Mal sa pri tom dobre ako pán a nakoniec dostal dva novučky zlatníky. K nim priložil to, čo mal odložené za hríby a maliny; poprosil hrobárku a tá mu za to kúpila novučky šaty a dala mu aj čižmy podšití. Tú radosť, ktorú chlapci z toho mali, ťažko opísať. Ale každý sa s nimi radoval; ba ešte i Bundáš dôkladne oňuchával svojho dobrého kamaráta a tak si ho prezeral, akoby si v tej novej paráde musel na neho zvykať. No, bol Joženko beztak švárny chlapec.

Raz v nedeľu otvoril sa Martinkovi Zákonček na samom konci. Prečítal si nadpis: „Kapitola 21.“ a dolu pod tým: „*Videl som nové nebe a novú zem.*“ Až celý očervnel radosťou. Tu bolo konečne to, čo už dávno hľadal a po čom tak túžil. Však aj ten neznámy, ktorý ho naučil: „Tak Boh miloval svet,“ aj ten povedal, že o tej novej zemi je v Novom zákone na konci. Tento raz Martinko ani neprestal, pokým si celú kapitolu a vyše polovice druhej neprečítal.

Ach, bolaže to krása v tej novej zemi! Nedarmo myslel, že kde býva Boh a kam to tých ľudí berie, musí byť svet krajší. Tu čítal, že v tej zemi je jedno veľké mesto vystavené zo samých drahých kameňov. To mesto má dvanásť brán; každá z jednej veľkej perly a ulice vydláždené zlatom. Prostriedkom mesta tečie potok. Okolo tohoto potoka rastú také stromy, čo dvanásť ráz do roka zarodia. V tom meste niet kostola, lebo sám Pán Boh sa po jeho

uliciach prechádza a s ľuďmi sa zhovára. Tam má aj Pán Ježiš svoj zlatý trón a kraľuje nad tými ľuďmi, ktorých Boh k sebe berie. Oni sa tam prechádzajú a slúžia Mu. A vidia aj Jeho, aj Boha. On bude s nimi bývať a oni s Ním až na veky. — Ach, to bola krása!

Martinko pozrel na nebo, mračná sa kopili nad Brezovkou, slnce na ne svietilo a vyzeralo to ako taká zlatá brána do tej novej zeme a do toho krásneho mesta. Ale našiel si Martinko v Zákončeku i to, že do toho mesta vojdú len tí, ktorí sú napísaní v knihe života. Tu ho napadol strach: „Ktovie, či som ja?“ Hodil sa na kolená a prosil:

„Pane Ježišu, Ty si povedal, že nám dáš všetko, za čo Ťa budeme prosiť, tak ja Ťa pekne prosím, pozri sa hneď teraz do svojej knihy, či tam máš moje meno zapísané; a ak nie, prosím Ťa pekne, zapíš ho tam. Volám sa Martin, a tiež tak, ako volali môjho tatíčka.⁵⁷ Ty budeš istotne vedieť ako, aby, až raz Tvoji anjeli budú zvolávať, nepomýlil sa niektorý. Martinov je mnoho aj v Rášove, nevedel by som, kedy sa mám ohlásiť. A ja *chcem* prísť k Tebe a večne Ti tam slúžiť za to, že si ma tak miloval a za mňa umrel.“ „Amen“ — odpovedali hory slávnostne.

A Martinko veril, že jeho meno je odteraz zapísané a tak, že už aj on má právo vojsť, a istotne raz aj vojde do toho mesta s perlovými bránami a zlatými ulicami.

Každý deň potom len na to myslel, ako sa tam Pán Ježiš prechádza pod tými zakvitnutými stromami, pri tom potoku, ako Mu anjeli hrajú a spievajú a bránami vchádzajú ľudia z celého

⁵⁷ *tatíček* — otecko

sveta, aby Mu slúžili.

„Ach,“ tešil sa Martinko, „ako to bude, keď ja tam raz prídem! Či ma hneď uvidí, či ma pozná? Ale ja Ho poznám hneď, lebo bude zo všetkých najkrajší a bude mať korunu!“

„Neboj sa nič,“ tešil Martinko Jožka, keď sa veľmi zľakol, keď sa im začala z ničoho nič na pitvore stena rúcať, „však tu tak dlho nebudeme. Išiel nám Pán Ježiš prichystať miesto v tom svojom peknom meste. Ak by Mu pre nás oboch nevystalo, vezmem si ťa k sebe a budeme spolu bývať, ako tu na zemi, tak aj tam.“

*

Keď stena naozaj spadla, boli chlapci práve v horách. Ani sa dobre nemohli dostať do izby. Báli sa ľudia, aby to všetko na nich nespadlo. Radili im: „Spite radšej vonku.“ Poslúchli a spávali v šope a Bundáš pri nich.

Toho leta často poprchalo, preto mal Martinko kríž s dobytkom; hneď, aby sa mnoho mokrého nenažrali a zase aby domov neprišli hladné. Okrem toho mal toho roku viac oviec, a tie sa mu rozbehávali. Dobré, že ich Jožko vedel tak dobre počítať, neraz by boli niektorú zabudli.

Raz podvečer zadržali Jožka dlho v horárni a poslali ho s listom do dediny a tak musel Martinko len sám domov hnať. Dva-tri razy čítal ovce, či sú všetky. Potom po ceste premýšľal, prečo bola dnes lichva⁵⁸ také nespokojná; toľko sa s ňou naplahočil, ani

⁵⁸ *lichva* — statok, dobytok

čítať nemohol, len dva verše, aj z tých jednému nerozumel: „*Syn človeka prišiel hľadať a spasieť, čo bolo zahynulo.*“

Čo to prišiel Pán Ježiš hľadať? Ľudí? Ak áno, ako ich hľadal? „Ach, kto by mi to len vyložil?!“

Zamyslený dohnal stádo do dediny. Rozobrali si gazdiné každá svoje. Chýbala jedna ovca! Bola mlynárkina.

„Ty taký a taký!“ zlorečila žena, čo jej slina na jazyk doniesla. „To zato, že som ti chlapca chovala! Kto vie, aké pestvá⁵⁹ oni vyvádza a ja teraz prídem do škody!“ Nadávala zle-nedobre.

Martinko stál chvíľu ako zabitý. Bolo mu ľúto, že gazdinú nahneval a ešte viac, že sa stratila ovečka. Čo si, chuderka, tam sama a sama počne?

Obrátil sa Martinko a beží späť k horám. Vykotúlal sa mesiačik ako tanier, ani čoby chcel povedať: „Neboj sa, Martinko, však ti ja pomôžem! Ty hľadaš a ja ti budem svietiť.“

Úzkosť vrátila Martinkovi silu, letí ako bez duše a nezastaví sa až pri seči, celý spotený. Tam ležal chvíľu na zemi, dokiaľ sa mu srdce utíšilo. Potom sa dal hľadať a volať: „Na, malé, na, na!“ Volal dlho, no darmo; všade ticho. Volá v úzkosti, volá s plačom. Konečne sa mu ozve z ďaleka žalostné: „Me-e-é.“

„Ovečka moja, ovečka!“ Vykríkol, radostne a už letí cez trnie a kríčky, cez jarky, skaly, pováľané stromy, staré korene. Tu padne, tam zavadí; tu sa pichne do bosých nôh, tam sa

⁵⁹ *pestvo* (na *pestvo*) — na huncútstvo; tu: aby mu nebola dlhá chvíľa (v škole)

podriape... ale nič nedbá, len hľadá a volá — až našiel — ale kde! Posvietil mesiačik; hlboko, hlboko medzi skalami a kríčkami, tam leží ovečka. Trnie sa jej zaplietlo do vlny — nemôže ani vstať, keď ju nevynesie, nevyjde, zahynie!

Zastal Martinko a akoby ktosi v ňom prehovoril: „*Syn človeka prišiel, aby hľadal a spasil to, čo bolo zahynulo.*“ Ach, teraz tomu už rozumel! Tak, ako tá ovečka nikdy viac nemôže sama vyjsť hore, tak nemôžu hriešnici, zlí ľudia do neba. Tú ovečku držalo trnie a týchto to zlé, čo porobili a k tomu diabol a smrť. Preto prišiel Pán Ježiš a volal, a ktorá ovečka sa Mu ohlásila, tú hľadal, našiel a vyniesol hore. „Aj mňa tak našiel, aj mňa vynesie — aj mňa!“ Myslel Martinko, že už tomu veršíku celkom rozumie.

Spustil sa po skalách za ovečkou. Zrazu sa mu vyšmykne kameň spod nohy — beda! Aby nezabil ovečku, chytil sa pevne rukami. Odtrhla sa mu skala pod pravou rukou. „Ak ešte aj pod ľavou povolí, istotne mi zabije ovečku!“ pomyslel si; v strachu o zvieratko pustil i druhú ruku. Potom zahučalo mu v ušiach a zatmelo sa mu pred očami a akoby zďaleka počul mnoho zvonov — a stíchlo všetko...

Na ako dlho — Martinko nevedel.

*

Zrazu cíti čosi teplého na tvári, počuje divný žalostný zvuk... Poznal konečne: to vyje Bundáš! No počuje aj druhý hlas a namáha sa otvoriť oči:

„Kde som?“

Nad ním stojí rozkročený Bundáš, vedľa v trní leží ovečka a spokojne prežúva. Na nebi hasnú hviezdy — začína svať, a hore na skale kľáčí Jožko a plače.

Rozpamätal sa Martinko, čo bolo včera.

„Spadol som,“ pomyslel, „a keby som sa bol zabil, bolo by to tak, ako s Pánom Ježišom; On tiež hľadal a našiel, ale pritom umrel. On musel umrieť za svoje ovečky. A ako sa ja teraz zobúdzam, tak sa zobudil aj On na tretí deň a od tých čias môže si svoje ovečky už hore brať a vyniesť ich zo zatratenia, tak ako ja túto ovečku.“

Keby Jožko nebol hore nariekal, bol by Martinko znovu zaspal, taká prišla na neho driemota. Ale takto sa už len prebral a s veľkou biedou vyniesol ovečku hore skalami. Jožko mu potom rozprával, ako mu nedalo spať, ako ho aj s Bundášom hľadali a našli. Obaja sa ani utíšiť nemohli.

*

Ledva zišiel Martinko do dediny. Jedno, že včera od obedu nejedol, potom, že sa tak nadmieru prehnal, spadol a ležal až do rána; aj rosa na neho spadla. A predsa, za celý svet nedal by radosť, že môže gazdinej odovzdať ovečku živú a zdravú. Ako sa ona poteší!

No, keď gazdiná, miesto poďakovania ešte raz ho vyhrešila, ba aj ostatné ženy frflali, že neskoro ide pre statok a dohovárali, aby

vraj zase niečo nevyviedol, zaľútal si⁶⁰ chudák, ako ešte nikdy nie.

Tvrdo padla mu cesta z hory, storáz tvrdsie do hôr. Tam nechal Jožka s Bundášom pást a sám si ľahol na skalú. Ó, keby videla gazdiná teraz tú jeho smutnú tvár, ľutovala by, že mu na oči vyhodila aj tatička, aj mamičku a že mu pripomenula: „Ani to sem nepatrí a bude nám tu škodu robiť!“

Darmo Jožko o všeličom začínal, Martinka ničím nerozveselil. Dnes sa mu ani spievať nechcelo. A keď Jožko čítal, počúval ho, ale o čítanom nehovoril, ako inokedy. Tak s ním bolo na druhý aj tretí deň.

V nedeľu dovolil Jožkovi, že smie s ním pást. Keď si čítali, otvorila sa mu kniha tam, kde je napísané, že Židia chceli Pána Ježiša ukameňovať za to, že v sobotu uzdravil jedného nemocného. Tu si Martinko povedal: „Teba aj zabiť chceli, že si človeka od smrti vyslobodil; mňa len hrešili, hoci som tú ovečku doniesol, a už to nemôžem oželiť. Ale odpustím gazdinej, tak ako si aj Ty odpustil.“

Zaplakal Martinko žalostne a keď sa vyplakal, bol už zase ten starý. Na dobytok ešte lepší pozor dával a k Jožkovi bol samá dobrota. Ľudí prívetivo pozdravoval a usmieval sa na nich tak, ako inokedy. Len jedno ináč bolo. Nemohol viacej na žiaden strom vyliezť, ani na skalú, iba s veľkou biedou. A keď hnal do hôr, aj tri razy odpočíval. Skoro nič nejedol, len vody sa mu vždy žiadalo. A taký bol v tvári, ako keby ani slnko na neho nesvietilo a oči mu svietili ako dve hviezdy.

⁶⁰ *zaľútať si* — zanariekať si, poťažovať si, nariekať

Toho roku museli skôr prestať pásť. Tešil sa Joženko: „Budeme zase spolu chodiť do školy. Dajú nás pán učiteľ do jednej lavice, veď ty sa už bársčo naučíš.“

Keď boli posledný raz v hore, nechal Martinko Jožka stádo zháňať. Sám stál na tej skale, kde neraz sedával a myslel, či to vždy všetko tak bolo — a keď nie, kto to všetko stvoril, kde býva Boh — a kam to tých ľudí berie, keď umrú. No, dnes sa už nepýtal, vedel všetko: že bol raz čas, keď ničoho nebolo na zemi — ba ani zeme, len Boh. Tento Boh všetko, čo vidíme, nebo i zem stvoril za šesť dní. On býva v nebi a zem dal ľuďom. Aj to, že ľudia boli zlí a neposlušní a odtrhli sa od Neho, hoci On ich tak miloval, že dal svojho jednorodeného Syna, aby nikto, kto v Neho verí, nezahynul, ale mal večný život. A že tento Jeho milý Syn prišiel na svet, aby hľadal a spasil to, čo bolo zahynulo. Potom vstal živý z hrobu a vrátil sa do neba k svojmu Otcovi. Tam rozkázal stavať mesto, akému páru niet. A keď už bude pre každého príbytok hotový, keď už jeho ovečky, každá podľa mena, budú zapísané v knihe života, potom príde a poberie ich k sebe, aby kde je On, aj ony boli a tam Mu na veky slúžili.

Vedel Martinko aj to, že to bolo tak, ako v tej pesničke:

*„Chcete-li přijít k Němu,
služte tu věrně Jemu!“*

Kto by chcel Ježišovi v nebi slúžiť, musí Mu slúžiť už tu na zemi. Poďakoval Martinko Pánu Bohu, že mu dal o všetkom tom sa dozvedieť a v kresťanskej zemi nemusí ani jeden človek žiť *bez Boha*, môže sa o ňom všetko dozvedieť, len keď Ho o to prosí, on

Mu aj skrže ľudí, aj v Písme ukáže čo chce a na pravú cestu ho privedie.

Potom sa díval po horách, po tom peknom svete. V doline ležala hmla, ako keď sa panská nevesta zavinie do svadobného závoja. Po horách ešte svietilo slnko, bozkalo Martinka na obe líca. Videlo ho dnes naposledy v hore a do jari je ďaleko... Žlté, červené i zlaté lístie opadávalo k zemi a horami zase letela smutná hudba, ako keď nejakého veľkého pána pochovávajú. Ba, každý ten lístok volal: „Martinko, dobrú noc! Nikdy viacej ťa už neuvidíme.“ A Martinkovi bolo zrazu tak divne pri tom lúčení, ako ešte nikdy. Vystrel ruky, akoby ten milovaný, pekný svet chcel objať. Slzy mu vypadli z očí:

„S Pánom Bohom tu ostaňte!“

Potom zišiel za stádom a keď už hnali z hory, dokiaľ len bolo vidieť seč, sa obzeral...

Prišli domov. Martinko nechcel večerať a veru pekné dva kliny báleša⁶¹ dala im richtárka. Prosil Jožka, aby mu radšej prečítal to, čo v hore čítali, ešte raz tam, kde hovorí Pán Ježiš: *„Kto prichádza ku mne, nikdy nebude lačniť a kto verí vo mňa, nikdy nebude žízniť. A to je vôľa toho, ktorý ma poslal,... aby každý, kto vidí Syna a verí v neho, mal večný život a ja ho vzkriesim v posledný deň.“*

Potom sa pomodlili a ľahli si spať. No Martinko len driemal. Bola veľmi studená noc. Kde bol ešte aký kvietok, zmrzol. Mesiačik

⁶¹ báleš — druh pečeného múčneho jedla

svietil do šopy na oboch chlapcov a hviezdy okolo neho sa ligotali ako veľké slzy. Áno, bolo veľmi zima.

Zrazu sa Martinko prebral, cítil tú zimu. Ležali spolu pod Jožkovou perinou a Jožko kašlal vo sne.

„Je mu zima,“ myslel Martinko. „Perinka je malá, oba sa pod ňou nezahrejeme, radšej nech on má celú, však ja aj tak obležím.“

Martinko prikryl kamaráta a sám sa schúlil pod starú halenu. Ale to akoby nič na sebe nemal. Začala ním zima triasť až mu zuby drkotali, a tak ho všade pichala — v prsiach, bokoch, v chrbáte, že nevedel, čo robiť.

„Joženko!“ volá z celej sily, ale ani hlasu nemôže vydať, „prosím ťa, prikry ma tou perinou, je mi veľmi zle!“

No Jožko ho nepočul, len spí a spí.

„On tak spí, Pane Ježišu, ako Tvoji učeníci, keď si ich najviac potreboval, tam v Getsemane,“ žaluje sa chlapec Pánovi.

Mnoho dobrého urobil Jožkovi, neraz bol pre neho hladný a teraz spí a nepočúva, ako ho pekne prosí.

„Pane Ježišu, je mi veľmi zle a nikoho nemám, kto by ma zakryl... sám sa už ani pohnúť nemôžem, neopusti ma, môj Pane Ježišu, pomôž mi!“

Martinko nestačil domyslieť, zahriali sa mu zrazu všetky údy a taký pot mu vystúpil, ani čoby ho bol do vody namáčal. To bolo dobre! Nato Martinko zavrel oči a zaspal.

Bolo jedenásť hodín. Hrobár ohlásil a ide domov pospať si do jednej. Ale čosi akoby ho ťahalo pozrieť, čo robia chlapci. Rád sa na nich pozerával, keď spali. Niekedy držal Martinko Jožka okolo krku a tak si ležali tvár pri tvári, usmiati, šťastní, čo akí princovia v hodvábnnej posteli. Radosť bolo na nich pozrieť! Hrobár vošiel. Mesiačik svietil do šopy na chlapcov. Jožko bol až po uši prikrytý perinou, ani čoby ho dobrá mamička poukryvala a Martinko trochu ďalej, skrčený na holej slame, iba pod halenou. Čelo aj líca ako oheň, oči otvorené, priam tak ligotavé, ako tie hviezdy na nebi.

„Martinko, čo ti je?... Prečo nič nehovoriš? Nepoznáš ma?“

Zakrútil chlapec hlavou a hovorí:

„On už skoro príde, ja Ho čakám.“

„Koho?“

„Syna Božieho, príde si pre mňa. Teraz už idem cez tú veľkú vodu po pás, ba po srdce, ale ja sa nebojím!“

„Martinko, preber sa, veď nevieš, čo hovoríš!“

Hrobára zaliali slzy.

No Martinko sa s kýmisi druhým ďalej rozpráva:

„Prišiel si? Pekne Ťa vítam! Držíš ma? Aký si dobrý! Ja sa už nemôžem držať, všetko ma bolí. Tá ovečka ležala hlboko a ja som pre ňu spadol a veľmi som sa uderil... A oni ma ešte hrešili... Ale

nehnevám sa... Boli ku mne dobrí, veľmi dobrí, bárs⁶² som sem ani nepatril... Nech im to Pán Boh vynahradí. Aj ma vychovali, aj Jožka mi dali a prechovali... Ale teraz ja už len radšej pôjdem s Tebou. Viem, že stojíš pri mne a tam Ťa uvidím, pravda Pane Ježišu, môj milý Pane Ježišu!?”

Usmial sa Martinko a zavrel oči.

Rozbehol sa hrobár pre ženu a zaniesli chlapca do izby. Zbehli sa aj druhé ženy, hoci bola noc. Zabúchal im hrobár na okná:

„Ktorá ste z Boha, podťe! Na Martinka čosi prišlo!“ Ale chlapec ani jednu nepoznal, ani Joženka, ktorý pri ňom nariekal tak, ako tam na skalách — len nasilu ho od postele odtrhli, aby mohli k Martinkovi pristúpiť.

Skúšali ženy všeličo.

„Ak s ním nebude lepšie,“ hovorí mlynárka, „zavoláme ráno doktora.“

Uvarili akési zeliny. Chlapec sa po nich rozobral. Pozrie po ženách:

„Za všetko vám pekne ďakujem. Ale,“ hovorí trhaným hlasom, „ja som žil *na svete bez Boha*, a vy ste všetko o ňom vedeli... a ani jedna ste mi nepovedali...“ Za chvíľu hovorí ďalej smutno: „A sami tak žijete, akoby Ho nebolo a veríte tomu, čo nie je pravda... Keď umriem, nedávajte mi peniaze na prevoz. Pán Ježiš zadarmo prevezie. A nebojte sa, že by som vás prišiel strašiť...“

⁶² bárs — hoci

Ó, ja už nikdy viac neprídem, lebo je to veľmi ďaleko, sotva by som potrafil...”

Počúvali ženy chlapca — veď hovoril ako Sväté písmo.

„Neboj sa Martinko,“ povedal hrobár, „však ty ešte neumrieš. Prišlo, prejde a budeš ešte naše stádo pásavať!“

„A také pekné šaty ti dáme ušiť!“ sľubovali ženy. „Jožka si môžeš vziať za pasáka, a aj jeho ti zašatíme a vás oboch prechováme.“

„Cez zimu môžete u nás bývať,“ hovorila mlynárka. „Aby vás tu nezabilo, a na jar vám chalupu popravíme, alebo novú postavíme.“

„Mám ja už postavenú tam... a ďakujem za všetku dobrotu... Zdvihnite ma, prosím vás!“

Zdvihli ženy chlapca, dali mu vyššie pod hlavu.

„Idú na neho driemoty,“ povedala hrobárka, „zaspí.“

Otvoril namáhavo oči.

Joženko sa hodil k nemu a plakal.

„Neplač,“ teší ho Martinko a kladie horúcu ruku na hlavu kamarátovi, druhú mu oblizuje Bundáš, „neplač, tak Boh miloval svet, že dal svojho jednorodeného Syna, aby každý, kto verí, nezahynul, ale mal večný život,... aj... ty...“

Darmo čakali ženy, že ešte viac povie, vydýchol si a zaspal.

„Nechajte ho,“ radí hrobár, „nech spí, bude mu ľahšie.“

Priam začínalo svať. Pozrie hrobárka na chlapca.

„Tetička,“ vykrikuje na Hudcovu, „však už nedýcha...!“

Ach, bolo to tak, ako tie hory predpovedali: Prišiel si Pán Ježiš pre Martinka „ráno“. Neodobralo sa slniečko od neho nadarmo, nikdy ho už viacej neuvidí!

Keď pred pätnástimi rokmi pochovávali Martinkovu mamičku, mala na pohrebe ľudí, čo aká boháčka. Ale taký pekný pohreb, ako bol Martinkov, Rášovčania ani nepamätali.

Všetky dievky v dedine sa vystrojili⁶³ pod veniec, všetci mládenci ho chceli niesť. Pán učiteľ rozkázal, aby prišli školské deti. Keď si Martinko tak školu vážil, chcel mu za to preukázať počestnosť, ako sa patrí. Na truhlu mu dali veniec zo samého rozmarínu a druhý so stužkami na kríž.

Za truhlou išiel chudáčik Jožko s odokrytou hlavou.

Pochovali Martinka vedľa jeho mamičky. Hrobárovi, keď už truhlu zahrabával, tak padali slzy, ako ešte nikdy.

„Nech ti je tá zem ľahká, Martinko!“

Príde jar, príde, zase zakvitnú lúky, rozzelenajú sa hory a čakať budú Martinka, že poženie stádo rášovské... Ale darmo. On nepríde. Odišiel do tej zeme ďalej, kde uvidel už Pána Boha aj

⁶³ *strojiť sa* — chystať sa

Pána Ježiša. Bude sa tam prechádzať, kde rastie ovocie na stromoch dvanásť ráz do roka. Tam, kde niet viac smrti, ani chudobných, ani bolesti; za to vždy radosť, anjelská hudba a utešené spevy — v tom krásnom meste s perlovými bránami a zlatými ulicami, kde sú domy zo samých drahokamov.

Pochovali Rášovčania Martinka, zaplakali nad ním, lebo podobného pastierika, čo by tak miloval Boha, vážil si ľudí a staral sa o dobytok, nikdy viac nedostali.

O Joženka sa postaral Pán Boh.

(1893)

Jazyková uprava

Pri úprave sme sa riadili zásadou nenarušiť osobitosť jazyka i štýlu autorky. Preto sme menili výrazy len v ojedinelých prípadoch a gramatické znenie sme prispôbili terajšej spisovnej norme.

Nahradili sme pôvodné predložky *s* a *z*, ako aj predpony *so-*, *zo-* náležitými podľa súčasne platného gramatického úzu.

Ponechali sme však niektoré výrazy typické pre Royovú, aj keď sme si vedomí toho, že nezodpovedajú súčasnému jazykovému vývoju. Bez týchto výrazov by však dielo Royovej lexikálne stratilo typicky to, čo Royovú robí v tejto oblasti osobitou.

— *netak* — vo význame: ale ako veľmi („... netak sa obidvaja mužovia podivili“ — ako sa len obidvaja mužovia podivili). (Slovník slovenského jazyka uvádza výraz „netakší“, „netakšie“ v uvedenom význame: onakvejší; — „netakší podarúnok“ (Kukučín); „netakší muž“ (Jesenská)),

— *velice* — vo význame veľmi,

— *najpeknejší* — superlatív prídavného mena pekný,

— *znať* — vo význame: poznať, vedieť,

— *pán veľkomožný* — ako dobové oslovenie vyššie spoločensky postaveného človeka,

— *Martišech (ujec)* — obdobne ako stredoslovenské: Martišovie (ujec); pozri na platný miestny názov osady — Miškech Dedinka

(pri Starej Turej),

— *cele* — celkom, úplne.

Urobili sme však pravopisné úpravy hláskoslovné a tvaroslovné: svôj — svoj; shodil — zhodil; vôkol — okolo; zväžiť — zadovážiť; odísť (niekoho) — nechať, zanechať (niekoho); napred — najskôr; a bárs — aj keď, hoci; vzpomenúť — spomenúť; vzkriknúť — skríknúť; ztratiť — stratiť; shľadávať — zhladávať (aj: uvidieť, zbadať); zastávať niekoho — vo význame zastupovať niekoho; čiže — či len, ako len (čiže sa potešil — ako sa len potešil); opovedať — oznámiť, vopred povedať; kvietie — kvieťa, kvety; na dosky srdca — do srdca; navštíviť si niekoho — navštíviť niekoho; pričiniť — pridať; minúť niečo — nezabudnúť; stáť, stojí v knihe — je napísané v knihe; aký zlý chlapec je zo mňa — aký som len zlý chlapec; pilný — usilovný; kríž na kríž — krížom-krážom; teprv — potom (napr. ó, aký musel byť svet utešený **teprv** za skalou!); duša nesmrteľná — nesmrteľná duša; jaksi — akosi; podeliť hríbami — rozdeliť sa s hríbmi; shovorný — zhovorčivý; horár — tu vo význame drevorubač; zvlášte — najmä; všeliaký — všelijaký; mlha — hmla; Popeluška — Popoluška; balván — balvan; mladí orli — mladé orly; mech — vrece; jedon — jeden; poliaty prúdy slniečka — poliaty prúdmi slniečka; na dol — nadol; potôčok — potôčik; níž — nižšie; kol — okolo; vyriadiť vzkaz — odovzdať odkaz; dva roky staré dieťa — dvojročné dieťa; zkadiaľ — skadiaľ; ztratiť — stratiť; Pavle — Pavel; starcovia — starci; jaký — aký; dedúško, dedičko — deduško; šnorovaný — šnurovaný; kol — okolo; králevič — kráľovič; zpomedzi — spomedzi; obydlený — obývaný; uprostried — uprostred; pahreba — tu: ohnisko; krištálny —

krišťalový; loža — lôžko; kmín — rasca; šústie — šúštie; shodiť — zhodiť; kyselý — kyslý; tabák — tabak; môhol — mohol; prez — cez; poneváč — pretože, lebo; mäd — med; Böh — Boh; učedník — učeník; kebych — keby som; kaplna — kaplnka; honiť — naháňať; zdieľať sa — podieľať sa na; nezralý — nezrelý; Ježiši — Ježišu; vystydľý — vychladnutý; cigáňsky — cigánsky; krštenie — krstenie; jim — im; slávici — sláviky; penkava — pinka; do vnútra — dovnútra; karty (v knihe) — listy; dech — dych; ľakeť — lakeť; mnúť si (ruky) — mädlíť si; jejich — ich; nazpäť — naspäť; privyknúť sa — privyknúť na niečo; papuče — tu: psie labky; radšie — radšej; chcejú — chcú; pochop — názor, náhľad; búriť (o búrke) — burácať; barevný — farebný; prez — cez; pri nedeli — v nedeľu; vzbudiť — zobudiť; očima — očami; indy — inokedy; z počiatku — spočiatku; z čiastky — sčiasťky; so mňou — so mnou; zavinák — závin; zdeliť — oznámiť; unatiahany — uťahany, unavený; pokaždé — zakaždým; poražený — porazený; s tým hrešiť — tým hrešiť; cváľať — cváľať; (pes) cváľa — beží; ty (krpce) — tie krpce; ujčok — ujček; provaz — povraz, koniec — koniec; žiadon — nikto; blíž — bližšie; prešedivý — prešedivený; zabaviť sa — zdržať sa; hrať sa lobdy — hrať sa s loptou; svoliť — súhlasiť; taxlík — daxlík (jazvečík); dovolená — dovolenka; oživnúť — ožiť; úzda — uzda; siahnuť k — siahnuť po; súrodzenec — súrodenec; krajíc — krajec; snášať — znášať; vrnenie (stroja) — hukot; maňšester — menčester; zrovna — naozaj; nie bárs — nie veľmi; porád — vždy; byť živý — žiť; v tvár — na tvár, do tváre; hračky — hračky; mať pomoc na niekom — mať pomoc v niekom; pošmúrny — pochmúrny; paráda — huncútstvo; strýčenný — strýčny; hrotek — hrotok; cmer — cmar; nespustný — nezbedný; híb — hľbsie; kapradie — papradie; buclatý — bacuľatý; dievenka — dievočka; zraky — tu:

oči; vlnový (z vlny) — vlnený; chybět — chýbať; krýdlo — krídlo; rozmluva — rozhovor; krajíc — krajec; prestať (chorobu) — prekonať; polovičatý — tu: polovičný; ameň — amen; -li (jestvuje-li) — ak je; špičatý — špicatý, končistý; kôstečka — kostička, jaseň — jeseň; držať poradu — mať poradu, radiť sa; brať účasť — (z-)účastniť sa; slobodný deň (v škole) — voľný deň; dobrovôľa — nadšenie; zberateľka (zemiakov) — zberačka; prútenný — průtený; rada — rad; hodiť po niekom — hodiť do niekoho; vůz — voz; plňučký — plnučký; sriadiť — zoradiť; nádeja — nádej; pacholek — sluha; hrůžať sa — ponárať sa; bratříček — braček; zrovna — naozaj; omluva — ospravedlnenie; koženný — kožený; moc — veľa, mnoho; celovať — bozkávať; jágerňa — horáreň; sprásknuť rukami — tu: zatlieskať; dôverivo — s dôverou; motýlok — motýlik; zavzniet — zaznieť; dojem tváři — výraz tváři; domok — domček; skamarádiť — skamarátiť; tlstý — tučný; čapica — čiapka; destička — doštička; metlica — metla; práporok — zástavka; zahrádka — záhradka; baranný (guláš) — baraní; obed na parádu — výborný obed; dárok — darček; cingot — cvengot; sirôtečka — sirôtka; svekra — svokra; dýmak — fajčiar; nezvedný — nezbedný; jazdný poriadok — cestovný p.; svedčiť — tvrdiť; (naša nevinnosť) je tá tam — už je po (našej nevinnosti); striežiť — strážiť; lôno — lono; čistunký — čistučký; slepica — sliepka; vartáš — strážca, strážnik; našinský — našský, náš.